

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta
Katedra ústavního práva a mezinárodního práva veřejného

Simona Hinkelmannová

Sebeobrana v současném mezinárodním právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Vladislav David, DrSc.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Sebeobrana v současném mezinárodním právu vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Šumperku dne 8. 10. 2010

Simona Hinkelmannová

Velmi děkuji prof. JUDr. Vladislavu Davidovi, DrSc. za milou a vstřícnou pomoc při psaní diplomové práce, zvláště mu děkuji za cenné rady a čas, který mi věnoval.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
1 Úvod	7
2 Právo na sebeobranu	10
2.1 Pojem práva na sebeobranu	10
2.2 Právo na sebeobranu před rokem 1945	10
2.2.1 Případ Caroline	11
2.3 Právo na sebeobranu po roce 1945 (přijetí Charty OSN)	13
3 Současné postavení institutu sebeobrany v mezinárodním právu, rozbor článku 2 odstavce 4 Charty OSN	14
3.1 Článek 2 odst. 4 Charty OSN – Zákaz použití síly a hrozby silou	14
4 Systematické zařazení institutu sebeobrany podle Komise OSN pro mezinárodní právo do systému mezinárodního práva	18
5 Limity sebeobrany a podmínky pro její uplatnění	20
5.1 Ozbrojený útok	20
5.1.1 Preventivní sebeobrana	21
5.1.1.1 Šestidenní válka	24
5.1.1.2 Osiraq	25
5.2 Sebeobrana jako právo defenzivní povahy	26
5.3 Ukončení sebeobranných opatření po dosažení cílů sebeobrany	26
5.4 Role Rady bezpečnosti OSN	26
6 Pojetí preventivní sebeobrany na základě Národní bezpečnostní strategie USA 2002	30
6.1 Národní bezpečnostní strategie USA	30
6.2 Národní bezpečnostní strategie USA 2002	31
6.3 Národní bezpečnostní strategie USA 2002 v praxi	32
6.3.1 Válka v Iráku	32
7 Kolektivní sebeobrana	39
7.1 Případ Nikaragua v. USA	39
7.2 Smlouvy o kolektivní sebeobraně	41
7.3 Kolektivní bezpečnost	42
8 Sebeobrana proti státnímu a nestátnímu aktérovi	44
8.1 Subjekty mezinárodního práva	44

8.1.1	Státy.....	44
8.1.2	Národněosvobozovací a povstalecké hnutí jako subjekt mezinárodního práva.	45
8.2	Odpovědnost v mezinárodním právu.....	46
8.3	Kdy je přičítána mezinárodněprávní odpovědnost státu.....	47
8.3.1	Jednání orgánů státu	47
8.3.2	Jednání osob jednajících ve státním zájmu	48
8.3.3	Jednání jednotlivců.....	48
8.3.4	Jednání orgánů povstaleckého hnutí	49
8.3.5	Činnost teroristů	49
8.4	Válka v Afghánistánu	50
9	Závěr	55
10	Použitá a doporučená literatura	58
10.1	Literatura	58
10.2	Internetové zdroje	60
10.3	Právní dokumenty.....	60
10.3.1	Mezinárodní smlouvy.....	60
10.3.2	Deklarace.....	60
10.3.3	Rezoluce	60
	Summary	62

Seznam použitých zkratk

ANC	African National Congress (Africký národní kongres)
ICC	International Criminal Court (Mezinárodní trestní soud)
ICJ	International Court of Justice (Mezinárodní soudní dvůr)
ILC	International Law Commission (Komise OSN pro mezinárodní právo)
KLDR	Korejská lidově demokratická republika
NATO	North atlantic treaty organization (Organizace Severoatlantické smlouvy)
NSS	National Security Strategy (Národní bezpečnostní strategie)
OOP	Palestine Liberation Organization (Organizace pro osvobození Palestiny)
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
SN	Společnost národů (League of Nations)
SWAPO	South – West African People’s Organization (Lidová organizace Jihozápadní Afriky)
USA	Spojené státy americké
WTO	World Trade Center (Světové obchodní centrum)

1 Úvod

Všechny právní systémy umožňují svým členům chránit sama sebe, a to i užitím síly, je – li to nezbytné, proti určitým vážným porušením jejich práv. Hovoříme o právu států na sebeobranu. Kdy je však právo na sebeobranu přípustné a za jakých podmínek se jedná o legální výkon tohoto práva a kdy se naopak již jedná o porušení mezinárodního práva? Na tyto otázky se snaží odpovědět předkládaná diplomová práce, která se zabývá postavením a vývojem tohoto institutu v současném mezinárodním právu.

Právo na sebeobranu můžeme chápat jako legitimní ochranu proti různým formám porušení práv a zájmů států. Jedná se o defenzivní použití síly státem v odpověď na ozbrojený útok jiného státu. Sebeobrana je pravidlem obecného mezinárodního práva, našla však místo i v Chartě Organizace spojených národů v článku 51.¹ V posledním století se v souvislosti s rozvojem mezinárodního práva značně změnilo chápání pojmu práva na sebeobranu a jeho důležitosti v mezinárodním právu.

Ačkoliv bylo napsáno již poměrně mnoho literatury zabývající se tímto tématem, rozhodla jsem se jej zpracovat proto, neboť se jedná o téma zajímavé a v současnosti v souvislosti s rozvíjením teroristické činnosti, početnými teroristickými útoky a zbraněmi hromadného ničení také o téma velice aktuální.

Tato diplomová práce má podobu odborné eseje, kdy na základě studia literatury jednak popisně zpracovává zvolené téma a na praktických příkladech za použití příslušných právních norem, především mezinárodních smluv, institut sebeobrany aplikuje.

Jak již bylo řečeno, existuje ke zvolenému tématu přehledné množství literatury. V této práci jsem pracovala především s díly Vladislava Davida, který se mezinárodněprávní problematikou zabývá již řadu let a je uznávaným odborníkem v oboru mezinárodního práva veřejného. Využita byla zejména publikace *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, kterou napsal v spolu s autory Pavlem Sladkým a Františkem Zbořilem a jež slouží zároveň jako učence mezinárodního práva veřejného pro posluchače právnických fakult, tudíž zahrnuje úpravu mnohých mezinárodněprávních institutů. Druhou hojně využitou knihou zmíněného autora, především v kapitole Sebeobrana proti státnímu a nestátnímu aktérovi, je *Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování*, jež se věnuje především Mezinárodněprávní odpovědnosti státu.

¹ DAVID, Vladislav: *Opětně o spravedlivých válkách?* In: Právník, ročník 149/2010, číslo 6, s. 642. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i.

Dalšími uznávaným autorem v oboru mezinárodního práva veřejného je Čestmír Čepelka, od nějž byla využita zejména publikace Mezinárodního práva veřejného, kterou napsal ve spolupráci s Pavlem Šturmou a která podobně jako publikace Vladislava Davida Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou slouží rovněž jako učebnice mezinárodního práva veřejného pro posluchače právnických fakult.

V diplomové práci byly dále využity učebnice mezinárodního práva veřejného autorů Ignaze Seidla – Hohenvelderna, Jiřího Malenovského, Jana Ondřeje a Miroslava Potočného. K pojmu sebeobrany v současném mezinárodním právu bylo napsáno také množství odborných příspěvků v právnických i jiných časopisech. Zmínit můžeme zejména Radka Kohla a jeho příspěvek v časopise Mezinárodní vztahy Národní bezpečnostní strategie. V práci byla využita také řada publikací zahraničních autorů zabývajících se danou problematikou, např. učebnice mezinárodního práva veřejného Jána Azuda či publikace Yorama Dinstaina War, Aggression and Self – Defence.

Zpracování diplomové práce by bylo nemyslitelné bez použití příslušných právních předpisů. Jelikož se o téma spadající do oblasti mezinárodního práva veřejného, byly využity především mezinárodní smlouvy, zejména Charta Organizace spojených národů a rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů.

Celkově je práce rozdělena do sedmi částí. První část s názvem Právo na sebeobranu má deskriptivní charakter. Jejím cílem bylo především definovat institut sebeobrany a vymežit její historický vývoj. Podrobně je zde rozpracován případ Caroline v. USA z roku 1837, ve kterém byly poprvé definovány podmínky legálního výkonu práva na sebeobranu.

Druhá a třetí část s názvem Současné postavení institutu sebeobrany v mezinárodním právu a Současné zařazení institutu sebeobrany podle Komise OSN pro mezinárodní právo do systému mezinárodního práva se věnují názorům na zařazení sebeobrany mezi mezinárodněprávní instituty jako okolnosti vylučující protiprávnost. Vzhledem k tomu, že se jedná o výjimku z kogentního zákazu hrozby silou a použití síly podle článku 2 odst. 4 Charty Organizace spojených národů, je detailně rozpracován i tento článek.

Stěžejní částí diplomové práce je další kapitola věnující se limitům sebeobrany a podmínkám pro její uplatnění. Limity sebeobrany vyplývají ze skutečnosti, že tento institut má povahu prozatímní, dočasnou. Naplnění podmínek sebeobrany je nezbytným předpokladem pro to, aby výkon práva na sebeobranu bylo možné považovat za legální. V současnosti nabývá na významu pojem preventivní sebeobrany a naskýtá se tak otázka, zdali je v současném mezinárodním právu přípustná. Proto je v této kapitole kladen důraz

právě na tento problém a v souvislosti s tím jsou analyzovány i příklady z praxe: Šestidenní válka a případ bombardování Osiraqu.

Na část věnující se limitům sebeobrany navazuje další část, kterou je Pojetí preventivní sebeobrany na základě Národní bezpečnostní strategie USA 2002. Je zaměřena na přípustnost preventivní sebeobrany tak, jak ji definovaly USA ve svém strategickém dokumentu a na základě níž provedly několik vojenských operací, zejména se pak jedná o případ války v Iráku z roku 2003, kterému je zde věnována převážná pozornost.

Následující kapitola zabývající se kolektivní sebeobranou analýzou případu Nicaragua v. USA podává výklad o tom, za jakých podmínek je přípustná kolektivní sebeobrana.

Závěrečná část se věnuje sebeobraně proti státnímu a nestátnímu aktérovi. Pro lepší pochopení této problematiky jsou nejprve vymezeny subjekty mezinárodního práva a také je zde pojednáno o mezinárodněprávní odpovědnosti. Důraz je v této kapitole kladen na to, kdy lze přičíst mezinárodněprávní odpovědnost státu a tudíž, kdy je tedy přípustná sebeobrana. Jako příklad uvádím válku v Afghánistánu.

V závěru jsou shrnuty získané poznatky.

2 Právo na sebeobranu

2.1 Pojem práva na sebeobranu

Všechny právní systémy umožňují svým členům chránit sama sebe, a to i užitím síly, je – li to nezbytné, proti určitým vážným porušením jejich práv. Hovoříme o tzv. právu států na sebeobranu. Samozřejmě, že funkce a důležitost tohoto práva závisí na uspořádání daného právního systému. V právním systému, kde je porušení práva řízeno, je právo sebeobrany výjimečné. Jedná se tedy o spíše výjimečný prostředek dovolání se práva v poslední instanci. Naproti tomu v právním systému, kde porušení práva řízení postrádá, hraje právo sebeobrany mnohem důležitější roli. V důsledku toho se v posledním století v souvislosti s rozvojem mezinárodního práva značně změnilo chápání pojmu práva na sebeobranu a jeho důležitosti v mezinárodním právu.

Obecně můžeme právo na sebeobranu chápat jako legitimní ochranu proti různým formám porušení práv a zájmů států. Jedná se o defenzivní použití síly státem v odpověď na ozbrojený útok jiného státu.²

2.2 Právo na sebeobranu před rokem 1945

Pokud jde o vznik a vývoj práva na sebeobranu, nelze do 20. století o sebeobraně hovořit jako o právu. Státy se mohly uchýlovat k válce volně, kterou nemusely nijak ospravedlňovat, neboť až do přijetí Briand – Kelloggova paktu v roce 1928 neznamenal jakékoli použití síly porušení mezinárodního práva. Sebeobrana byla v období tradičního mezinárodního práva jedním z prostředků sloužícím k ospravedlnění tehdejších právem nenormované volnostní politiky. Hrála svou úlohu v přirozenoprávním učení o spravedlivých a nespravedlivých válkách³, jímž byla obranná válka považována za válku spravedlivou^{4,5}.

² BRYDE, Brun – Otto: Self – defence. In: Bernhardt, Rudolf (ed.), *Encyclopedia of Public International Law, Volume IV*. Amsterdam: North – Holland, 2000, s. 361.

³ Tzv. *bellum iustum* a *bellum iniustum*

⁴ Propracovanou koncepcí spravedlivé války měli již Římané, a to podle formálních kritérií: byly-li dodrženy formality pravidel o vypovězení války, Řím vedl spravedlivou válku. Materiální kritéria vyslovil politik a filozof Marcus Tullius Cicero, podle nichž lze válku vést jen z důvodu utrpěného nebo hrozícího bezpráví, války podniknuté bez tohoto důvodu jsou nespravedlivé. Převzato z: ČEPELKA, Čestmír – DAVID, Vladislav: *Úvod do teorie mezinárodního práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, 1983, s. 147.

⁵ MALENOVSKÝ, Jiří: *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště právu českému*. Čtvrté opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 321 – 323.

Obsah a rozsah práva na sebeobranu tak byly relativně nejasné a byly zahrnovány do oblasti svépomoci⁶.

S prvním právním zakotvením sebeobranu se setkáváme ve 2. polovině 19. století, kdy byly definovány právní podmínky zákroku na obranu vlastních příslušníků na území jiného státu, jestliže tuto obranu nebyl teritoriální stát ochoten nebo schopen sám poskytnout. Jedná se o často citovaný případ Caroline: USA v. Velká Británie z roku 1837, který mezinárodní právo obohatil o tzv. formuli vymezující podmínky sebeobranu, včetně toho klasického, co dnes nazýváme jako preemptivní sebeobrana.⁷

2.2.1 Případ Caroline

Skutkový stav:

„V prosinci 1837 se provincie Horní Kanada (dnes Ontario) vzbouřila proti britské nadvládě. Dne 13. prosince ovládla skupina rebelů ostrov Navy Island v blízkosti hranic s USA a začala jej využívat jako základny pro útoky na britské lodě. Ostrov byl zásobován z USA, jejichž obyvatelé s povstáním sympatizovali, prostřednictvím lodi Caroline, která též rebelům přivážela posily. Dne 29. prosince v noci byly k ostrovu vyslány britské síly s cílem zničit Caroline, ta však právě namísto u Navy Island kotvila u Fort Schlosser na americkém území. Britská jednotka se vypravila za ní, přepadla ji, zapálila a poslala po proudu směrem k Niagarským vodopádům, kde byla loď zničena. Během akce zahynuli dva členové posádky lodi. Incident vyvolal několikaletou výměnu korespondence mezi vládami USA a Velké Británie, jejíž nejvýznamnější součástí se stal dopis amerického ministra zahraničních věcí Daniela Webstera britskému ministru Henrymu Foxovi 24. dubna 1841. Dopis vymezil kritéria legální sebeobranu, z nichž mezinárodní právo vychází dodnes. Spor mezi USA a Velkou Británií nakonec ukončila smlouva (tzv. Webster – Ashburton Treaty), kterou strany uzavřely v srpnu 1842 a v níž se mj. dohodly na vymezení hranic v Severní Americe, spolupráci při potlačování obchodu s africkými otroky a závazném stíhání závažných zločinů.“⁸

Ve výše uvedeném dopise Daniela Webstera byly definovány tyto podmínky sebeobranu: **její nutnost a naléhavost, neponechávající žádnou možnost volby prostředků**

⁶ Do doby zákazu hrozby použití ozbrojené síly státy často požadovaly právo na ozbrojenou svépomoc k nápravě mezinárodního deliktu. Pokoušely se tak např. ozbrojenou silou chránit život či majetek svých státních příslušníků v zemích, které nebyly jejich ochranu schopny zajistit sami, ačkoliv k tomu byly podle mezinárodního práva povinny. Použití ozbrojené síly ke svépomoci je dnes zakázáno. Převzato z: SEIDL – HOHENVELDERN, Ignaz: *Mezinárodní právo veřejné*. Třetí vydání. Praha: Aspi, a.s., 2006, s. 393.

⁷ MALENOVSKÝ, Jiří: *c. d.*, ⁴, s. 393.

⁸ CASEBOOK: *Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, 2009, s. 202 – 203.

a žádný moment k uvážení. Tj. sebeobrana musí být **nezbytná**.⁹ Nezbytnost znamená, že chování v sebeobraně musí být nezbytné, napadený stát nesmí mít v konkrétním případě žádné jiné prostředky pro zastavení útoku, než je uchýlení se k ozbrojené síle. Tyto podmínky se staly součástí obyčejového mezinárodního práva i pro opatření ve skutečné sebeobraně bez vztahu k místu zákroku, jímž původně bylo území jiného státu.¹⁰

Počátkem 20. let 20. století se svoboda uchýlování se k válce stávala stále více omezenou a právo sebeobrany tak nabývalo na významu. Tento vývoj završilo před 2. světovou válkou přijetí Briand - Kelloggova paktu. Briand - Kelloggův pakt, zvaný též Pařížský pakt, byl přijat 27. srpna 1928 patnácti státy včetně tehdejší Československé republiky a v platnost vstoupil 24. dubna 1929. Jedná se o mezinárodně právní dokument, který poprvé zakázal válku jako prostředek mezinárodní politiky, a to i kdyby sloužila k vynucování práva. Sebeobrana se tak stala v pravém slova smyslu právem.¹¹

Briand - Kelloggův pakt:

Článek I:

„Vysoké smluvní strany slavnostně prohlašují jménem svých národů, že odsuzují válku jako prostředek k vyřešení mezinárodních neshod a zřikají se jí jako prostředku národní politiky ve svých vzájemných vztazích.“

Článek II:

„Vysoké smluvní strany se shodují, že urovnání nebo vyřešení všech neshod a sporů, ať by byly jakékoliv povahy nebo původu, k nimž by mohlo dojít mezi nimi, nemá se nikdy jinak dít než pokojnými prostředky.“¹²

Briand - Kelloggův pakt však sebeobranu nijak nevymezoval a ponechal ozbrojené represálie¹³ nedotčeny. Sebeobrana se tak pojmově s tímto donucovacím prostředkem

⁹ *Tamtéž*

¹⁰ ONDŘEJ, Jan: *Ozbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 116.

¹¹ DAVID, Vladislav: *Narušování základů mezinárodního práva*. In: *Právní následky mezinárodně protiprávního chování: pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007, s. 12.

¹² Briand – Kelloggův pakt. In: MRÁZEK, Josef: *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005, s. 14.

¹³ Ozbrojené represálie jsou mezinárodním právem normovaným, právním prostředkem výkonu práva, jeho vynucením. Mají přimět donucovaný stát, aby splnil svůj mezinárodněprávní závazek a splnil obsah nesplněné odpovědnostní povinnosti, jež ukládá státu delikventovi reparovat, co svým protiprávním chováním způsobil, případně zajistit neopakování protiprávního chování. Před jejich použitím se však vyžaduje, že se jimi musí

překrývala. Válka se připouštěla jen v sebeobraně, jejíž konkrétní oprávněnost či nelegálnost však zůstala ve výlučném posouzení států.¹⁴

2.3 Právo na sebeobranu po roce 1945 (přijetí Charty OSN)

Přijetím Charty OSN v roce 1945 došlo k pozitivně právnímu zakotvení institutu sebeobranu. Charta OSN tak navázala na Briand - Kelloggův pakt, který zakázal válku jako prostředek národní politiky a zakotvila ve svém článku 2 odst. 4 kogentní zákaz použití síly, na který navazuje článek 51 obsahující právo na sebeobranu.

Článek 2 odst. 4 Charty OSN:

„Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby násilím neb použití násilí, ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.“¹⁵

Článek 51 Charty OSN:

„Dojde-li k ozbrojenému útoku proti některému členu Spojených národů, nic v této chartě není na překážku přirozenému právu na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření, učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobranu, oznámí se ihned Radě bezpečnosti a nedotýkají se nikterak touto chartou stanovené pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, aby kdykoli podnikla takovou akci, kterou považuje za potřebnou k zachování nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“¹⁶

V roce 1948 Tokijský mezinárodní tribunál v rozsudku ve věci Hirota judikoval, že každé právo – mezinárodní i vnitrostátní – které zakazuje uchýlování se k síle, vykazuje i omezení tohoto zákazu, a to právem na sebeobranu, čímž tak přispěl po přijetí Charty OSN k ustálení představy o pojetí institutu sebeobranu.¹⁷

nejprve pohrozit. Převzato z: DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 330.

¹⁴ DAVID, Vladislav: *c. d.*,¹⁰, s. 12.

¹⁵ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*,¹¹, s. 15.

¹⁶ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*,¹¹, s. 20.

¹⁷ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2003, s. 643.

3 Současné postavení institutu sebeobranu v mezinárodním právu, rozbor článku 2 odstavce 4 Charty OSN

Sebeobrana jako prozatímní opatření vyplňuje časový prostor mezi útokem a institucionalizovanou donucovací reakcí na něj, realizovanou opatřeními Rady bezpečnosti OSN (dále jen „Rada bezpečnosti“). Právo na sebeobranu představuje výkon práva, které můžeme subsumovat pod donucení v mezinárodním právu, a to jako individuální donucovací prostředek.¹⁸

Opatření v sebeobraně zahrnují použití ozbrojené síly, které jinak zakazuje kogentní norma mezinárodního práva. Použití síly však v tomto případě není mezinárodně protiprávním chováním, neboť fakt, že k němu dochází jako odpověď na ozbrojený útok, představuje okolnost vylučující protiprávnost sebeobranného chování. *Právo sebeobranu podle článku 51 Charty OSN má tak status výjimky ze zákazu použití síly a hrozby silou podle článku 2 odst. 4 Charty OSN.*¹⁹

3.1 Článek 2 odst. 4 Charty OSN – Zákaz použití síly a hrozby silou

Zákaz uchýlování se k ozbrojené síle se jako pravidlo obecného mezinárodního práva obyčejového ustálil před 2. světovou válkou. Dosvědčuje to obecné právní povědomí a chování států během této války i po ní. Článek 2 odst. 4 Charty OSN již podává jen zobecněný výklad tohoto pravidla.²⁰

Článek 2 odst. 4 Charty OSN:

„Všichni členové se vysřihají ve svých mezinárodních stycích hrozby násilím nebo použití násilí, ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.“²¹

Zásada zákazu hrozby silou a použití síly obsažená v článku 2 odst. 4 Charty OSN má v současném mezinárodním právu kogentní charakter, tzn., že se státy od této normy nemohou odchýlit. Rozebereme si podrobněji tento článek. Je nutné objasnit některé pojmy a

¹⁸ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 332, 336.

¹⁹ MALENOVSKÝ, Jiří: *c. d.*, ⁴, s. 325.

²⁰ DAVID, Vladislav: *Mezinárodní zločiny a jejich právní následky*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1988, s. 19.

²¹ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 15.

termíny, které se v článku používají a vysvětlit, jak jsou chápány v literatuře mezinárodního práva. Jsou to pojmy: mezinárodní vztahy, územní celistvost a nedotknutelnost, politická nezávislost, hrozba silou a pojem síla.

Mezinárodní vztahy

Čl. 2 odst. 4 Charty OSN zakazuje hrozbu silou nebo použití síly jen v mezinárodních vztazích. To znamená, že zákaz použití síly se nedotýká práva státu zasáhnout proti porušiteli práva na svém vlastním území včetně práva použít vojenskou sílu v občanské válce. Vždy musí být přítomen mezinárodněprávní prvek. Charta OSN tímto způsobem chrání suverenitu svých členských států v rámci dosud existujících hranic.²² V souladu s tímto vymezením můžeme říci, že zásada hrozby silou nebo použití síly se stanovuje ve vztahu k územní celistvosti nebo politické nezávislosti jakéhokoli státu²³.

Územní celistvost a nedotknutelnost

Pojem územní nedotknutelnost znamená, že území státu je nedotknutelné. Nemůže být, a to ani dočasně, předmětem vojenské okupace ze strany jiného státu nebo předmětem použití jakýchkoliv prostředků síly. Územní celistvost (integrita) zahrnuje současně ochranu státu v jeho hranicích. Tyto dva termíny se tudíž používají jako synonyma. Porušení zásady zákazu hrozby silou nebo použití síly nastává často při řešení územních sporů nebo hraničních konfliktů.²⁴

Politická nezávislost

Pojem politická nezávislost státu můžeme chápat jako právo státu svobodně vykonávat své funkce bez jakékoliv subordinace nebo donucení jiného státu, svobodně si zvolit vlastní vládu a vlastní společenský systém, svobodně vykonávat svou jurisdikci a jiná suverénní práva na svém území. Státu však není dovoleno vykonávat svou politickou nezávislost k újmě legitimních práv jiného státu.²⁵

Pojem hrozba silou

Praxe ukazuje, že ozbrojený útok nebo jiné porušení míru nastane pouze výjimečně bez předešlé hrozby silou. Význam zákazu hrozby silou tak spočívá v tom, že umožňuje lépe

²² SEIDL – HOHENVELDERN, Ignaz: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: CODEX Bohemia s. r. o., 1999, s. 335 – 336.

²³ Zákaz hrozby silou nebo použití síly se vztahuje rovněž na vztahy mezi koloniálními mocnostmi a jejich koloniemi, neboť tyto vztahy mají mezinárodněprávní povahu a podléhají tudíž normám mezinárodního práva veřejného. To znamená, že jakékoli represivní opatření proti státu, který uplatňuje své právo na sebeurčení, je porušením zásady zákazu použití síly nebo hrozby silou dle čl. 2 odst. 4 Charty OSN. Převzato z: AZUD, Ján: *Mezinárodní právo*. Bratislava: VEDA, vydavatel'stvo Slovenskej akadémie vied, 2003, s. 118.

²⁴ AZUD, Ján: *Mezinárodní právo*. Bratislava: VEDA, vydavatel'stvo Slovenskej akadémie vied, 2003, s. 118 – 119.

²⁵ AZUD, Ján: *c. d.*,²³ s. 119 – 120.

rozeznat mezinárodní krizi od začátku a ulehčí její řešení dříve, než se zhorší nebo přeroste do ohrožení míru. Zakotvení zákazu hrozby silou do článku 2 odst. 4 Charty OSN přispělo k uskutečňování základního cíle OSN: zachovat mezinárodní mír a bezpečnost a pro tento cíl činit účinná kolektivní opatření.

Hrozba silou může být v různých formách. Nejzřetelnější je prohlášení státu, že použije vůči druhému státu sílu nebo určité donucovací opatření jako např. námořní blokádu, bombardování, okupaci určitého území apod., pokud tento druhý stát nesplní jeho požadavky. Vyskytují se však i jiné, méně zjevné prostředky hrozby silou, jako je např. válečná propaganda či slovní hrozba. V neposlední řadě můžeme pod pojem hrozba silou zařadit také vojenskou mobilizaci a neobvyklé zvyšování vojenských sil v blízkosti hranic jiného státu, vytvoření útočných vojenských aliancí apod.

Můžeme tedy shrnout, že pojem hrozba silou se vztahuje na jakoukoli přímou nebo nepřímou akci v jakékoliv formě, která směřuje k vyvolání oprávněných obav jiného státu.²⁶

Pojem síla

Názory na pojem síla se v literatuře i praxi mezinárodních vztahů liší. V porovnání s minulostí, kdy byla za nezákonnou považována pouze válka, dnes za nezákonné a také s Chartou OSN za neslučitelné můžeme považovat v podstatě jakékoliv použití síly podle článku 2 odst. 4 Charty OSN. Použití síly podle tohoto článku tedy zahrnuje jak použití zbraní, tak i porušení mezinárodního práva, které obsahuje výkon moci na území jiného státu bez použití zbraní.²⁷

Shrneme – li výše uvedené, dospíváme k závěru, že zásada zákazu hrozby silou a použití síly podle článku 2 odst. 4 Charty OSN se uplatní pouze v mezinárodních vztazích, tj. takových, ve kterých je přítomen mezinárodněprávní prvek, přičemž hrozba silou zahrnuje jakoukoli přímou nebo nepřímou akci, která směřuje k vyvolání oprávněných obav jiného státu, a použití síly zahrnuje jak použití zbraní, tak i porušení mezinárodního práva, které obsahuje výkon moci na území jiného státu bez použití zbraní.

Zásada zákazu hrozby silou a použití síly v mezinárodních vztazích je obsažena i v Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN, jejíž text přijalo Valné shromáždění OSN v roce 1970 a která je jako akt mezinárodní organizace pouze nezávazným výkladem, avšak polooficiální povahy. Deklarace uvádí, že území státu nesmí být předmětem vojenské okupace na základě použití

²⁶ AZUD, Ján: *c. d.*,²³, s. 120 – 121.

²⁷ AZUD, Ján: *c. d.*,²³, s. 121.

síly v rozporu s ustanoveními Charty OSN, dále že území státu nesmí napadnout jiný stát v důsledku hrozby silou nebo použití síly a v neposlední řadě, že nebude uznán žádný územní zisk získaný v důsledku hrozby silou nebo použití síly.²⁸

²⁸ KLUČKA, Ján: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r.o., 2008, s. 444 – 445.

4 Systematické zařazení institutu sebeobrany podle Komise OSN pro mezinárodní právo do systému mezinárodního práva

Komise OSN pro mezinárodní právo²⁹ (dále jen „ILC“) byla ustavena v roce 1947 Valným shromážděním OSN. Jejím úkolem je zasazovat se o pokrokový rozvoj a kodifikaci mezinárodního práva. Činnost ILC zahrnuje široké spektrum témat souvisejících s regulací mezinárodních vztahů.

Jak již bylo uvedeno v kapitole Současné postavení institutu sebeobrany v mezinárodním právu (srov. kapitolu 3), představuje výkon práva na sebeobranu výjimku z kogentního zákazu použití síly. Od tohoto pojetí se však liší koncept sebeobrany v podání ILC, jež zařadila sebeobranu mezi okolnosti vylučující protiprávnost dle článku 34 v Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování v tzv. prvním čtení³⁰ (dále jen „Návrh“).³¹ Tento článek je zařazen do V. kapitoly Návrhu, která nese označení Okolnosti vylučující protiprávnost.

článek 34 Návrhu stanoví:

„Sebeobrana

*Je vyloučena protiprávnost chování státu, jež není v souladu s mezinárodním závazkem tohoto státu, jestliže toto chování naplňuje legální opatření v sebeobraně, uplatněné v souladu s Chartou OSN.*³²

ILC zde vychází z ustálené představy, že použití ozbrojené síly v mezinárodním právu může být jen tehdy oprávněné, jestliže je bezprostřední reakcí na předchozí ozbrojené protiprávní jednání. Defenzivní účel sebeobrany vede ILC ke konstatování, že institut sebeobrany nemůže být součástí právních následků protiprávního jednání. „Řečeno jinak, tzn., že s obecným zákazem minulé volnosti uchýlovat se k síle, se ustálilo i omezení tohoto zákazu, a to jako jeho výjimka, jež je s to použití síly zbavit protiprávnosti, jestliže se tím reaguje na probíhající protiprávní jednání, tj. agresi, a uplatnění sebeobrany je v souladu s Chartou

²⁹ International Law Commission (ILC)

³⁰ Návrh článků o odpovědnosti států zůstal jen na papíře, neboť byl posunut do úrovně deklarace Valného shromáždění OSN, tedy v podstatě nezávazného dokumentu.

³¹ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 692.

³² ČEPELKA, Čestmír: *Odpovědnost států – Návrh článků 1 až 35 kodifikační úmluvy (s komentářem)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1985, s. 135.

Spojených národů (čl. 34). “ ILC je toho názoru, že kogentní zákaz hrozby silou a použití síly je zákazem nikoliv absolutním, nýbrž limitovaným, čímž je vytvořen i prostor pro právo sebeobrany, tj. ozbrojené jednání zbavené protiprávnosti.³³

Také do konečného textu Návrhu článku o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování z roku 2001 byl institut sebeobrany zařazen do kategorie okolností vylučujících protiprávnost, a to článkem 21. ILC toto zařazení nikterak nezdůvodnila, pouze konstatovala, že je mimo veškerou diskusi kvalifikování sebeobrany ve smyslu článku 51 Charty OSN jako výjimky z kogentního zákazu použití síly v mezinárodních vztazích.³⁴

Ačkoli ILC na podporu svého stanoviska uvádí množství literatury, většina autorů zabývajících se mezinárodním právem veřejným je přesvědčena, že sebeobrana nepatří mezi okolnosti vylučující protiprávnost.

³³ ČEPELKA, Čestmír: Náhrada škody způsobené chováním státu za okolností vylučujících protiprávnost tohoto chování. In: Čepelka, Čestmír – Jilek, Dalibor, Šturma, Pavel: *Mezinárodní odpovědnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 59 – 62.

³⁴ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *c. d.*, ³⁰, s. 694.

5 Limity sebeobrany a podmínky pro její uplatnění

Aby se jednalo o legitimní obranu, musí tato splňovat určité podmínky, přičemž jejich splnění podléhá následné kontrole. Hovoříme o tzv. *limitech sebeobrany*.

Limity sebeobrany:

1. sebeobrana se připouští jako reakce na aktuální (tj. přítomný, již uskutečněný) ozbrojený útok;
2. sebeobrana je zásadně právem defenzivní povahy;
3. jakmile je dosaženo cílů sebeobrany, je nezbytné ukončit sebeobranná opatření;
4. povinnost okamžitého oznámení sebeobranných opatření Radě Bezpečnosti a po učinění opatření Radou bezpečnosti k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti zastavení těchto sebeobranných akcí.³⁵

5.1 Ozbrojený útok

Právo sebeobrany lze v souladu s výše uvedenými podmínkami uplatnit pouze v případě, kdy byl některý ze států vystaven ozbrojenému útoku. Právo prvotní kvalifikace faktu ozbrojeného útoku náleží poškozenému státu a má za následek právo na sebeobranu.

Nezbytnou pro určení, zda je sebeobrana v souladu s mezinárodním právem, je tedy především definice ozbrojeného útoku, tj. agrese.³⁶ Definici agrese nalezneme v Rezoluci Valného shromáždění OSN č. 3314 ze 14. prosince 1974, která byla schválena na základě návrhu Zvláštního výboru pověřeného vypracováním definice agrese.

Na základě této rezoluce je agresí použití ozbrojené síly státem nebo skupinou států proti svrchovanosti, územní nedotknutelnosti nebo politické nezávislosti jiného státu způsobu vypočtenými ve článku 3 této rezoluce. Jedná se zejména o invazi nebo útok ozbrojených sil jednoho státu proti územní svrchovanosti druhého státu, vojenskou okupaci apod. Způsoby jsou vymezeny demonstrativně, Rada Bezpečnosti však může rozhodnout, že i jiné činy zakládají zločin agrese. Za zřejmý důkaz toho, že došlo k agresí, se pokládá časově první použití ozbrojené síly v souladu s Chartou OSN. Rada Bezpečnosti však může dospět k opačnému názoru.³⁷

³⁵ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 333 – 335.

³⁶ MALENOVSKÝ, Jiří: *c. d.*, ⁴, s. 323.

³⁷ „[...] Aggression is the use of armed force by a State against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another State, or in any other manner inconsistent with the Charter of the United Nations, as set out in this Definition. [...]“. UN: 3314 (XXIX). *Definition of Aggression* [online]. Dostupné na <

Každé použití síly však nemůže být považováno za ozbrojený útok. To vyjádřil i Mezinárodní soudní dvůr³⁸ (dále jen „ICJ“) ve věci Vojenských a polovojenských činností v Nikaragui a proti ní - spor. Nikaragua v. USA (1986). ICJ v tomto rozhodnutí mj. také konstatoval, že v mezinárodním obyčejovém právu nelze poskytování zbraní opozici v jiném státě samo o sobě považovat za ozbrojený útok. Může se sice jednat o zasahování do záležitostí jiného státu nebo o použití síly, ale jedině ozbrojený útok zakládá možnost výkonu práva na sebeobranu.³⁹ (O sporu Nikaragua v. USA bude blíže pojednáno v rámci výkladu o kolektivní sebeobraně).

5.1.1 Preventivní sebeobrana

V souvislosti s článkem 51 Charty OSN, který připouští výkon práva sebeobrany jen v návaznosti na ozbrojený útok je pak spornou otázkou, zdali lze vést sebeobraná opatření proti nezapočatému, nicméně však hrozícímu ozbrojenému útoku. Hovoříme o tzv. preventivní sebeobraně⁴⁰. V souvislosti s preventivní sebeobranou se také často objevují pojmy preemptivní sebeobrana⁴¹ či anticipovaná sebeobrana⁴². Obě však můžeme podřadit pod sebeobranu preventivní.

Anticipovanou sebeobranou reaguje stát za situace bezprostřední hrozby protiprávního použití síly. Hovoříme také o tzv. v předstihu uplatněné sebeobraně. Jako příklad anticipované sebeobrany se uvádí případ Šestidenní války v roce 1967.⁴³ Poněkud složitější je případ preemptivní sebeobrany. Podle některých autorů není rozdíl mezi preventivní a preemptivní sebeobranou. Např. Vladislav David v učebnici mezinárodního práva veřejného⁴⁴ či autoři Čestmír Čepelka – Pavel Šturma v učebnici mezinárodního práva veřejného⁴⁵ používají pojem preventivní a preemptivní sebeobrany jednotně. Stejně používají oba termíny i američtí autoři. Někteří autoři oba termíny rozlišují⁴⁶. Oba pojmy jsou však u těchto autorů užívány rozdílně.

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement> > [cit. 14. srpna 2010].

³⁸ angl. International Court of Justice

³⁹ *Nicaragua v. USA 1986 – hrozba silou, použití síly* [online]. Dostupné na <<http://pravni.nazory.cz/mezinarodni-pravo-verejne/nikaragua-vs-usa-1986-hrozba-silou-pouziti-sily>> [cit. 14. srpna 2010].

⁴⁰ angl. Preventive self – defence

⁴¹ angl. Preemptive self - defence

⁴² angl. Anticipatory self - defence

⁴³ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *c. d.*,³⁰, s. 684 – 685.

⁴⁴ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*,¹⁷, s. 333.

⁴⁵ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *c. d.*,³⁰, s. 685, 695.

⁴⁶ Např. ONDŘEJ, Jan: *c. d.*,⁹, s. 117n., nebo ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *c. d.*,¹⁶, s. 649 (tito autoři v novější učebnici mezinárodního práva veřejného z roku 2008 však již oba termíny nerozlišují);

Preventivní sebeobrana je v prvním případě spojována s anticipovanou sebeobranou, naproti tomu **preemptivní sebeobranou**, kterou vnesla Národní bezpečnostní strategie⁴⁷ USA (dále jen „NSS“) z roku 2002 (o té bude pojednáno v samostatné kapitole), se stát snaží zabránit protivníkovi již ve vývoji prostředků, zejména zbraní hromadného ničení, kterými by mohl být v budoucnu potenciálně ohrožen.⁴⁸ V této souvislosti se jako příklad uvádí bombový útok v roce 1981 na Osiraq. Ve druhém případě jsou tyto pojmy užívány obráceně.⁴⁹

V této práci nebudu rozlišovat mezi preventivní a preemptivní sebeobranou a budu ji používat jednotně jako preventivní sebeobrana, čímž budu rozumět potenciální ohrožení státu. Anticipovanou sebeobranu jako bezprostřední ohrožení státu podřazuji pod sebeobranu preventivní.

Názory na oprávněnost preventivní i anticipované sebeobrany se liší. Např. Ignaz Seidl – Hohenveldern ve své učebnici mezinárodního práva veřejného⁵⁰ zaujímá k preventivním sebeobranným akcím odmítavý postoj, když tvrdí, že přirozené právo na sebeobranu podle článku 51 Charty OSN existuje pouze v případě ozbrojeného útoku, čímž jsou vyloučeny preventivní války a jiné akce obdobné preventivní povahy. Obdobně Vladislav David ve své učebnici mezinárodního práva veřejného⁵¹ vylučuje sebeobranu jako prostředek k odvrácení pouhé hrozby ozbrojeným útokem, přičemž proti takové hrozbě je podle jeho názoru adekvátní pohrůžka sebeobranou. Někteří autoři však názor, že sebeobrana je možná proti hrozícímu, tj. teprve nadcházejícímu útoku, připouštějí. Jedná se např. o britského autora C. H. M. Waldocka⁵².

Základním bodem pro definování institutu **preventivní sebeobrany** se stal případ Caroline (o tomto případě bylo podrobněji pojednáno již v kapitole Právo na sebeobranu před rokem 1945, srov. kapitolu 2.2).

Na základě tohoto případu se za oprávněnou preventivní sebeobranu považovala situace, kdy nutnost jednání splňovala tyto podmínky:

1. časovou naléhavost;
2. neodvratitelnou nutnost a potřebnost;

DARCHIASHVILI, Vakhtang: *Interpretace článku 51 Charty OSN s ohledem na právo na preventivní sebeobranu* [online]. In: Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XIV, číslo 1/2006, s. 40 [cit. 18. srpna 2010]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/dokumenty/1938>>; HARRIS, J. David: *Cases and materials on international law*. Fifth Edition. London: Sweet & Maxwell, 1998, s. 898.

⁴⁷ angl. National Security Strategy

⁴⁸ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *c. d.*, ¹⁶, s. 649; DARCHIASHVILI, Vakhtang: *c. d.*, ⁴⁵, s. 40.

⁴⁹ ONDŘEJ, Jan: *c. d.*, ⁹, s. 117n.; HARRIS, J. David: *c. d.*, ⁴⁵, s. 898.

⁵⁰ SEIDL – HOHENVELDERN, Ignaz: *c. d.*, ⁵.

⁵¹ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷.

⁵² WALDOCK, C. H. M.: *The regulation of the Use of Force in International Law*. Rcadí 1952, II.

3. vyčerpání všech jiných prostředků řešení situace;
4. neexistence časového prostoru pro další úvahy či plánování;
5. proporcionalitu.

Souhrn těchto podmínek tvořil test preventivní sebeobrany neboli tzv. Websterův test⁵³. Tato doktrína preventivní sebeobrany se pak stala součástí obyčejového mezinárodního práva. Před přijetím Charty OSN⁵⁴ obyčejové mezinárodní právo na sebeobranu zahrnovalo jak právo na klasickou sebeobranu (proti ozbrojenému útoku), tak i právo na preventivní sebeobranu (ve smyslu Websterova testu).

Po přijetí Charty OSN v roce 1945 bylo právo na sebeobranu zakotveno jako samostatný institut ve článku 51. Právo na výkon sebeobrany tak bylo regulováno současně v rámci obyčejového mezinárodního práva a zároveň smluvním mezinárodním právem. Článek 51 Charty OSN však zakotvil pouze právo na sebeobranu.⁵⁵

srov. článek 51 Charty OSN:

„Dojde-li k ozbrojenému útoku [...]“⁵⁶

Právo na preventivní sebeobranu tak zůstalo pouze v rámci obyčejového mezinárodního práva, mimo rozsah článku 51 Charty OSN. Pro vztah mezinárodního práva smluvního a mezinárodního práva obyčejového v případě, když oba prameny upravují jiným způsobem v podstatě stejné právní pravidlo, platí, že při konfliktu mezi obecně pojatou normou a normou zřejmě konkrétnější se ponechává prostor pro detailnější úpravu, případně pro výjimky z něj. Použije se pravidlo *lex specialis derogat generali*, tj. speciální norma má přednost před normou obecnou.⁵⁷ V tomto případě je článek 51 Charty nepochybně normou speciální, přičemž restriktivní výklad tohoto článku nepřipouští právo na preventivní sebeobranu.

Zastánci preventivní sebeobrany však užívají rozšířený výklad článku 51 Charty OSN a připouštějí tak právo na preventivní sebeobranu. Nejčastějším případem, kterým se tito zastánci snaží potvrdit právo na preventivní sebeobranu je tzv. šestidenní válka.

⁵³ Tento test byl nazván podle Daniela Webstera, amerického ministra zahraničních věcí (srov. kapitulu 2.2 - Právo na sebeobranu před rokem 1945).

⁵⁴ Pre – UN Charter period

⁵⁵ DARCHIASHVILI, Vakhtang: *c. d.*, ⁴⁵, s. 41.

⁵⁶ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 20.

⁵⁷ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 107 – 108.

5.1.1.1 Šestidenní válka

Skutkový stav:

Šestidenní válka proběhla ve dnech 5. – 10. června 1967 mezi Izraelem a Spojeneckými arabskými zeměmi, z nichž nejvýznamnějším byl Egypt. První krok, co se samotné války týká, učinil Egypt. Nejprve tehdejší egyptský prezident Gamál Abdul Násir oficiálně požádal OSN o stažení jejich vojsk z Egypta a Gazy, poslal svá vojska na Sinajský poloostrov a poté, 21. května 1967 uvalil blokádu na Akabský záliv. Izrael vyhlásil mobilizaci 23. května. Několik dnů panovala horečná diplomatická a vojensko-strategická jednání na nejrůznějších úrovních, až se 4. června izraelská vláda rozhodla pro preventivní letecký úder proti Egyptu. Válka oficiálně skončila příměřím po dobytí Golanských výšin a Sinajského poloostrova Izraelem 10. června 1967.⁵⁸

Případ se dostal na pořad jednání OSN. Izrael před Radou bezpečnosti odůvodňoval své akce právem na sebeobranu proti aktuálnímu vzdušnému a ozbrojenému útoku ze strany arabských sousedních zemí. Později již Izrael nehovořil o aktuálních útocích ze strany Egypta, ale použití práva na sebeobranu jen zdůvodňoval faktem, že se egyptské ozbrojené síly přiblížily k hranici.⁵⁹ V tomto můžeme spatřovat jeden z prvků práva na výkon preventivní sebeobrany.

Rada bezpečnosti čin Izraele neschválila, ale ani neodsoudila. Pouze dne 22. listopadu 1967 přijala kompromisní rezoluci č. 242⁶⁰, na základě níž měl Izrael opustit okupovaná území. Tato rezoluce se pak stala základem mírového procesu na Blízkém východě. Nicméně, právě postoj Rady bezpečnosti v této otázce a nečinnost států posloužila zastáncům práva preventivní sebeobrany pro tvrzení o legalizaci tohoto práva.

Pokud bychom v teoretické rovině připustili extenzivní výklad článku 51 Charty OSN, stejně by tento případ nesplňoval všechna kritéria obsažená ve Websterově testu oprávněnosti preventivní sebeobrany, zejména pak kritérium vyčerpání všech jiných prostředků řešení situace, neboť Izrael měl stále možnost obrátit se na Radu bezpečnosti se žádostí o řešení vzniklé situace. Tzn., že případ šestidenní války není možné použít jako příklad z praxe pro zastánce práva na preventivní sebeobranu.⁶¹

⁵⁸ BLAŽEK, David. *Šestidenní válka* [online]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/145-sestidenni-valka.html>> [cit. 19. srpna 2010].

⁵⁹ DARCHIASHVILI, Vakhtang: c. d.,⁴⁵, s. 46.

⁶⁰ „[...] *Withdrawal of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict [...]*“ UN: *Resolution 242 (1967) of 22 November 1967* [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/240/94/IMG/NR024094.pdf?OpenElement>> [cit. 19. srpna 2010].

⁶¹ DARCHIASHVILI, Vakhtang: c. d.,⁴⁵, s. 46 - 47.

Už vůbec pak není možné podřazovat pod právo na preventivní sebeobranu případ bombového útoku ze strany Izraele na jaderný reaktor Osiraq v Iráku. Tento případ se často uvádí jako výkon práva na preventivní sebeobranu, a to z důvodu potenciálního ohrožení státu.

5.1.1.2 Osiraq

Skutkový stav:

Od 70. let 20 století tvořily předmět izraelského zájmu irácké snahy obdržet jadernou technologii. Zvláště aktuálním se to stalo po roce 1974, kdy byla uzavřena mezi Irákem a Francií bilaterální smlouva o jaderné spolupráci. Výběr jaderného reaktoru Saddámem Husajnem, který byl určen pro výzkumné účely a zásobovanému vysoce obohaceným uraniem naznačoval irácké snahy obdržet jaderný štěpný materiál k výrobě jaderných zbraní. Nicméně to, že by se tak mělo stát v blízké budoucnosti, se jeví jako nepravděpodobné. Izraelští představitelé spatřovali v tomto chování Iráku existenciální hrozbu pro izraelský stát a z tohoto důvodu byli přesvědčeni o nutnosti zasáhnout proti iráckému státu. Na jaře roku 1981 izraelská tajná služba předpověděla, že irácký reaktor bude možné uvést do chodu již v červenci 1981 a na straně Izraele padlo rozhodnutí jednat dříve, než bude reaktoru dodáno jaderné palivo. V červnu 1981 Izrael zaútočil svými bojovými letadly na jaderný reaktor Osiraq blízko Bagdádu a během dvou minut se mu podařilo zničit jádro reaktoru a tím také vrátit irácký jaderný program o několik let zpátky.⁶²

Jednání Izraele bylo rozhodnutím Rady bezpečnosti striktně odsouzeno, kvalifikováno jako jasné porušení kogentního zákazu použití síly podle článku 2 odst. 4 Charty OSN a norem mezinárodního chování a Izrael byl vyzván k tomu, aby se podobných akcí v budoucnu již nedopouštěl.⁶³ Nebyl akceptován izraelský argument, podle kterého tato země jednala v sebeobraně s cílem zabránit jadernému úderu proti Izraeli. Bylo také prohlášeno, že článek 51 Charty OSN omezuje právo na sebeobranu jen na případ ozbrojeného útoku a nepovoluje preventivní akce.⁶⁴

⁶² JOACHIMSTHALEROVÁ, Helena: *Zábranná („pre-emptive“) sebeobrana jako mezinárodněprávní hádanka* [online]. Diplomová práce, 2007, s. 31 [cit. 19. srpna 2010]. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/53521/pravf_m/diplomka-pdf.pdf>

⁶³ „[...] 1. Strongly condemns the military attack by Israel in clear violation of the Charter of the United Nations and the norms of international conduct; 2. Calls upon Israel to refrain in the future from any such acts or threats thereof [...]“ UN: *Resolution 487 (1981) of 19 June 1981* [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/418/74/IMG/NR041874.pdf?OpenElement>> [cit. 19. srpna 2010]

⁶⁴ DARCHIASHVILI, Vakhtang: *c. d.*,⁴⁵ s. 47 - 48.

Je zřejmé, že v tomto případě nemůžeme jednání Izraele považovat za oprávněný výkon práva na preventivní sebeobranu v souladu s mezinárodním právem, neboť bychom dalece překročili hranice výkonu tohoto práva.

5.2 Sebeobrana jako právo defenzivní povahy

Sebeobrana je zásadně právem defenzivní povahy, což znamená, že výkon tohoto práva se omezuje pouze na zastavení protiprávního chování státu, který porušil kogentní zákaz použití síly v mezinárodních vztazích podle článku 2 odst. 4 Charty OSN. S tím souvisí i tzv. požadavek proporcionality, tzn., že akce v sebeobraně musí být přiměřené povaze a rozsahu ozbrojeného útoku. Nelze kupř. na omezený hraniční incident odpovědět totálním vpádem či na útok vedený konvenčními zbraněmi⁶⁵ reagovat nasazením strategických jaderných zbraní. Hovoříme však pouze o vyloučení nepřiměřené reakce ze strany bránícího se státu, neboť ekvivalence ve smyslu vojensko-technickém nelze v praxi dosáhnout.

Defenzivní povaha práva sebeobrany rovněž není míněna ve smyslu územním. To znamená, že bránící se stát nemusí nezbytně vést sebeobranné akce pouze na vlastním území. Bránící se stát může provádět i sebeobranná opatření ofenzivní povahy, je – li to nutné k odražení ozbrojeného útoku. Tzn., že tento stát může v rámci výkonu práva sebeobrany přenést své akce na území útočícího státu, popř. i vojensky okupovat jeho území či likvidovat vojenské základy apod.⁶⁶

5.3 Ukončení sebeobranných opatření po dosažení cílů sebeobrany

Jakmile je dosaženo cílů sebeobrany, tj. agresor zastavil nebo byl donucen zastavit své protiprávní chování, bránící se stát je povinen ukončit opatření v sebeobraně. Pokud došlo k válečné okupaci, je nezbytné obnovit územní status quo ante delictum, tzn. takový stav, který existoval před konfliktem. Pokud by tato podmínka nebyla splněna, zakládalo by to stejné právní následky pro bránící se stát, jako samotná agrese.⁶⁷

5.4 Role Rady bezpečnosti OSN

Státy, které použijí sílu v rámci výkonu práva sebeobrany na základě článku 51 Charty OSN, jako odpověď na ozbrojený útok, tak činí na základě vlastního uvážení, ale také na

⁶⁵ Konvenční zbraní je zbraň, která neobsahuje toxické, chemické složky nebo nepatří mezi jaderné zbraně.

⁶⁶ ČEPELKA, Čestmír – DAVID, Vladislav: *Úvod do teorie mezinárodního práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, 1983, s. 164.

⁶⁷ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 335.

vlastní riziko. Opatření přijatá v sebeobraně však musí být bez zbytečného odkladu oznámena Radě bezpečnosti. Výslovně to stanoví článek 51 Charty OSN.

srov. článek 51 Charty OSN:

*„[...] Opatření, učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany, oznámí se ihned Radě bezpečnosti [...]“.*⁶⁸

Zpráva Radě bezpečnosti by měla obsahovat alespoň oznámení o realizaci sebeobránných opatření jako odpověď na ozbrojený útok. Článek 51 Charty OSN nic neříká o tom, že by ve zprávě měla být opatření provedená v sebeobraně zdůvodněná, neměly by však chybět jasné důkazy vztahující se k ozbrojenému útoku na bránící se stát.

Posouzení všech relevantních faktů vztahujících se k danému případu je na Radě bezpečnosti. Bez ohledu na to, jak důkladně Rada bezpečnosti tato fakta zhodnotí, je povolána k tomu, aby učinila taková opatření, která považuje za potřebné k zachování nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Poté, co stát požívající práva výkonu sebeobrany oznámí svá opatření Radě bezpečnosti, může Rada bezpečnosti postupovat různými způsoby:

- a) se zpětnou účinností může schválit výkon práva sebeobrany;
- b) nařídit zastavení bojů;
- c) požadovat stažení ozbrojených sil na základní pozice;
- d) trvat na ukončení jednostranné akce bránícího se státu a její nahrazení opatřeními v kolektivní sebeobraně, nebo
- e) rozhodnout, že stát angažovaný v tzv. sebeobraně, je ve skutečnosti agresorem.

Jakkoli Rada bezpečnosti v daném případě rozhodne, je její rozhodnutí závazné pro členy OSN. Proti tomuto rozhodnutí nemá dotčený stát žádný opravný prostředek. Jakmile je členský stát OSN instruován k tomu, aby se v daném případě do budoucna zdržel použití síly, musí se této směrnicí Radě bezpečnosti podrobit.⁶⁹

Stát, uplatňující právo sebeobrany proti agresorovi po oznámení provedených opatření Radě bezpečnosti, může na základě článku 51 Charty OSN vést akce v sebeobraně jen do té

⁶⁸ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 20.

⁶⁹ DINSTEIN, Yoram: *War, Aggression and Self – Defence*. Fourth Edition. Cambridge University Press, 2005, s. 213 – 215.

doby, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti⁷⁰. Rada bezpečnosti také může pověřit členské státy k provedení takové akce.⁷¹

Spornou se může jevit otázka, zda bránící se stát musí zastavit své sebeobrané akce, jestliže Rada bezpečnosti přijala opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, avšak tato opatření se jeví podle názoru tohoto státu jako nedostatečná. Nelze připustit názor, že v takovémto případě stát může ve svých akcích pokračovat, neboť na základě článku 25 Charty OSN jsou členské státy OSN po rozhodnutí Rady bezpečnosti povinny přijmout a provést rozhodnutí Rady bezpečnosti v souladu s Chartou OSN.⁷²

srov. článek 25 Charty OSN:

„Mezi členy Spojených národů je shoda o tom, že přijmou a splní rozhodnutí Rady bezpečnosti podle této charty.“⁷³

Na druhou stranu, pokud Rada bezpečnosti neučiní žádná opatření, a to z jakéhokoli důvodu včetně důvodu uplatnění práva veta stálého člena Rady bezpečnosti, pak sebeobraná opatření skončí až zastavením agrese, tj. ukončením ozbrojeného protiprávního chování.⁷⁴

Od chvíle, kdy Rada bezpečnosti učiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, je výkon práva na sebeobranu podřízen její rozhodovací a koordinační pravomoci. Rozhodným okamžikem, který je důležitý s ohledem na zastavení sebeobraných akcí bránícího se státu, není moment formálního rozhodnutí Rady bezpečnosti o provedení opatření, nýbrž jejich účinné prosazení v praxi (tzv. princip efektivity⁷⁵).⁷⁶

Kromě výše uvedených limitů práva sebeobrany můžeme doplnit ještě další podmínky, které by měly být splněny pro to, aby jednání v sebeobraně bylo považováno za oprávněné.

Jednak je opatření v sebeobraně třeba provádět zpravidla okamžitě po ozbrojeném útoku. V tomto případě je však nutné přihlédnout ke konkrétním podmínkám v daném případě. V určitých případech totiž napadený stát nemusí být schopen okamžitě vojensky

⁷⁰ V případě Rady bezpečnosti se jedná o taková opatření, která považuje za nutná k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti podle kapitoly VII Charty OSN – Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných.

⁷¹ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *c. d.*, ³⁰, s. 683 – 684.

⁷² MRÁZEK, Josef: *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*. Praha: Academia – nakladatelství Československé akademie věd, 1990, s. 119 – 120.

⁷³ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 18.

⁷⁴ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *c. d.*, ³⁰, s. 684.

⁷⁵ Princip efektivity v mezinárodním právu veřejném znamená legalizaci fakticky dosaženého stavu.

⁷⁶ MALENOVSKÝ, Jiří: *c. d.*, ⁴, s. 326.

zareagovat⁷⁷. Dále, opatření v sebeobraně jsou právem, nikoli povinností napadeného státu. Proto pasivní strpění mezinárodně protiprávního chování útočícího státu napadeným státem nezhojí toto jednání, a to ani na základě jakékoli dohody mezi napadeným a útočícím státem.⁷⁸ Pokud také napadený stát neuplatní své právo na sebeobranu ihned nebo jen neefektivním opatřením, může se k výkonu práva sebeobrany uchýlit v kterékoli pozdější době, jestliže agrese vyústila v okupaci území napadeného státu nebo dokonce v jeho anexi.⁷⁹

⁷⁷ Tak tomu bylo např. v případě Velké Británie, která v roce 1982 potřebovala k zahájení proti argentinským jednotkám na Falklandských ostrovech z důvodu geografické odlehlosti a logistické obtížnosti několik dní.

⁷⁸ MALENOVSKÝ, Jiří: *c. d.*, ⁴, s. 324.

⁷⁹ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 335.

6 Pojetí preventivní sebeobranu na základě Národní bezpečnostní strategie USA 2002

Hlavní změny bezpečnostního prostředí po studené válce, se kterými se musely vypořádat USA, definují nové vnímání bezpečnostních hrozeb. Za nejzávažnější se v amerických strategických dokumentech považují mezinárodní terorismus a šíření zbraní hromadného ničení, případně jejich kombinace. Teroristické útoky z 11. září 2001 přispěly k hledání nových nástrojů a přístupů, jak proti těmto hrozbám zasahovat a odvracet je.⁸⁰

USA vnesly do problematiky práva na sebeobranu koncepci známou jako NSS, tzv. preventivní sebeobranu. Vychází ze skutečnosti, že v době dynamického vývoje zbraní hromadného ničení a jejich nepředvídatelného rozšiřování je zapotřebí předem zabránit potenciálnímu ozbrojenému útoku tím, že se zabrání co nejdříve výrobě a rozšiřování zbraní hromadného ničení.⁸¹ V této kapitole se budeme věnovat podrobněji analýze tohoto dokumentu a jeho dopadům v praxi států.

6.1 Národní bezpečnostní strategie USA

Nejdříve je potřeba si vymežit samotný termín NSS. NSS je veřejným dokumentem, který by na základě Goldwater-Nichols Act z roku 1986⁸² měla pravidelně předkládat každá americká iniciativa. Jedná se o obecný politický dokument přístupný americké i mezinárodní veřejnosti, který by měl být zároveň rámcem pro další strategické dokumenty. Americký prezident by měl NSS předložit do 18 měsíců od inaugurace, avšak žádný to během 90. let 20. století nestihl v termínu. NSS je také spíše deklaratorním dokumentem, neboť teprve konkrétní americká zahraniční a bezpečnostní politika dané administrativy ukáže, nakolik jde o realistický programový dokument.⁸³

⁸⁰ KHOL, Radek: *Koncept preemptivní sebeobranu v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001. Závěrečný výstup – Grantový projekt MZV RM 01/03/05* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 1 [cit. 22. srpna 2010]. Dostupné na <http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/22_Koncept%20preemptivni%20sebeobranu%20....pdf>.

⁸¹ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 333.

⁸² angl. Goldwater-Nichols Defense Department Reorganization Act of 1986

⁸³ KHOL, Radek: *Národní bezpečnostní strategie USA*. In: *Mezinárodní vztahy*, 1/2005, ročník 40. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 72.

6.2 Národní bezpečnostní strategie USA 2002

Základem pro obsah NSS administrativy 43. prezidenta USA George Walkera Bushe jr. (dále jen G. Bush) se staly teroristické útoky na Světové obchodní centrum na Manhattanu v New Yorku⁸⁴ (dále jen „WTO“) 11. září 2001. Do té doby měla americká zahraniční a obranná politika zaměření spíše defenzivního charakteru.

Již ve svém vystoupení před americkým Kongresem 29. ledna 2002 definoval G. Bush dva základní cíle příští americké politiky, a to boj proti teroristům a jejich odporovatelům a čelení hrozbě zbraní hromadného ničení. V této souvislosti charakterizoval KLDR, Írán a Irák jako režimy vyvíjející nekonvenční zbraně a podporující mezinárodní terorismus a označil je za osu zla. G. Bush také zdůraznil, že USA nebudou čekat, až se hrozba jaderných, chemických a biologických zbraní v rukou teroristů stane bezprostřední, a nedovolí, aby nejnebezpečnější režimy ve světě ohrožovaly USA nejničivějšími zbraněmi světa.

Dalším důležitým impulzem pro obsah NSS 2002 se stalo vystoupení G. Bushe na vojenské akademii ve West Pointu 1. června 2002. Ve svém projevu G. Bush zdůraznil, že nové strategické uvažování by mělo být založené na aktivním boji proti všem hrozbám ještě dříve, než se stačí plně rozvinout. Zdůraznil také, že USA budou připraveny podniknout i preemtivní⁸⁵ akce, když bude potřebné bránit americkou svobodu a životy.⁸⁶

4. září 2002 byl G. Bush zmocněn rezolucí Kongresu USA k použití veškeré nutné a vhodné síly proti oněm národům, organizacím nebo osobám, o kterých se zjistí, že plánovaly, schválily nebo napomáhaly teroristickým útokům, ke kterým došlo 11. září 2001, nebo které poskytly útočiště takovým národům, organizacím nebo osobám, aby zabránil jakýmkoliv budoucím aktům mezinárodního terorismu proti USA ze strany takových národů, organizací nebo osob.⁸⁷

Tato rezoluce a projevy G. Bushe spolu s dalšími projevy vrcholných představitelů jeho administrativy definovaly základní principy a celkový rámec nové bezpečnostní strategie USA. Ta byla vypracována do podoby koncepčního dokumentu, který byl zveřejněn 20. září 2002 a je znám pod názvem NSS 2002.

Nová bezpečnostní doktrína G. Bushe představená v NSS 2002 vychází z přesvědčení, že existuje bezprostřední a potenciálně katastrofální ohrožení USA. Je to hrozba, která díky kombinaci svého destruktčního potenciálu a netečnosti vůči tradičnímu odstrašení nemá

⁸⁴ World Trade Center (WTO)

⁸⁵ Předem něčemu zabraňující (opatření, zákrok)

⁸⁶ KHOL, Radek: *c. d.*, ⁸², s. 72 – 74.

⁸⁷ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 332.

v americké historii paralelu a vyžaduje proto bezprecedentní odpověď. Bushova doktrína se v NSS 2002 explicitně přihlásila k preventivnímu použití síly vůči těmto hrozbám.⁸⁸

6.3 Národní bezpečnostní strategie USA 2002 v praxi

Na základě své doktríny formulované v NSS 2002 podnikl G. Bush několik vojenských akcí, které mají mimořádný význam z hlediska pojetí práva na sebeobranu v mezinárodním právu. Dále si uvedeme a analyzujeme ty nejdůležitější z nich.

6.3.1 Válka v Iráku

Irácká krize a vojenská operace Iraqi Freedom vedoucí ke svržení režimu S. Husajna byla obecně vnímána jako první použití a testy doktríny G. Bushe v praxi.irácká krize je klasickým případem užití síly proti státu, který se snaží o výrobu zbraní hromadného ničení.

Z důvodů, že Irák v čele s tehdejším prezidentem Saddámem Husajnem (dále jen S. Husajn) ohrožuje mezinárodní bezpečnost usilováním o výrobu zbraní hromadného ničení, že odstranění S. Husajna se shoduje s cíli potlačovat terorismus a že S. Husajn terorizuje a utlačuje irácký lid, zahájily USA, Velká Británie a některé další státy 20. března 2003 bombardováním proti Bagdádu vojenskou akci nazvanou operace Irácká svoboda⁸⁹ proti Iráku.⁹⁰

V průběhu války bylo k ospravedlnění nutnosti zásahu proti iráckému režimu použito množství rozdílných argumentů:

- a) morální – krutost iráckého režimu;
- b) bezpečnostní – vlastnictví zbraní hromadného ničení;
- c) legální – porušení Rezolucí Rady bezpečnosti, právo na sebeobranu.⁹¹

Analyzujeme si jednotlivé argumenty.

Krutost iráckého režimu

Režim S. Husajna se vyznačoval neobyčejnou krutostí, nerespektováním základních lidských práv a mimořádnou neúctou k člověku jako lidské bytosti. Pro ilustraci uvádím výčet jeho nejzávažnějších zločinů, z nichž některé naplňují dokonce skutkovou podstatu zločinu genocidy.

- Použití chemických zbraní proti iránským jednotkám a popravy tisíců iránských válečných zajatců během iránsko – irácké války v letech 1980 – 1988;

⁸⁸ KHOL, Radek: *c. d.*, ⁷⁹, s. 1.

⁸⁹ angl. Iraqi Freedom

⁹⁰ DAVID, Vladislav: *c. d.*, ¹⁰, s. 20.

⁹¹ JOACHIMSTHALEROVÁ, Helena: *c. d.*, ⁶¹, s. 38.

- vyvraždění použitím chemických zbraní cca 5 tisíc kurdských obyvatel v roce 1988 v kurdském městě Chalabdzá;
- vyvraždění cca 100 tisíc kurdských obyvatel během operace „Anfal“ v období od února do září 1988, a to tím krutým způsobem, že byli převezeni do pouštních oblastí, kde byli nahnáni do příkopu, postříleni kulomety a pomocí buldozeru zahrnuti pískem;
- zničení starobylé civilizace Arabů obývajících rozlehlé bažiny na jihovýchodě Iráku a následné násilné vystěhování a vraždy bývalých obyvatel regionu;
- násilné činy v Kuvajtu po jeho anexi Irákem včetně dosud nevyřešených zmizení stovek kuvajtských občanů;
- brutální odvetná opatření proti šíitským obyvatelům v jižním Iráku po válce v Perském zálivu;
- perzekuce všech Iráčanů podezřelých z nesouhlasu či zrady.⁹²

Příkladmo vyjmenované zločiny S. Husajna během jeho diktátorského režimu jsou nepochybně tragickou skutečností pro mnohé z nás. Nicméně se zde ocitáme v režimu mezinárodního humanitárního práva a nikoliv tedy v intencích článku 51 Charty OSN. Jednání proti lidskosti S. Husajna nenaplňuje kritéria legitimní sebeobraný tak, jak byla definována v kapitole Limity sebeobraný a podmínky pro její uplatnění (srov. kapitolu 5). Naopak, zahájení útoku proti Iráku ze strany USA z důvodů morálních porušuje jednu ze základních zásad mezinárodního práva, a to zásadu nevměšování.

Podle této zásady nemá žádný stát ani skupina států právo vměšovat se přímo nebo nepřímo z jakéhokoli důvodu do vnitřních nebo vnějších záležitostí jiného státu. Státy, které by se takto dopustily ozbrojené intervence nebo jakékoli jiné formy vměšování nebo hrozeb zasahování proti osobnosti jiného státu se považují za porušitele mezinárodního práva, přičemž ozbrojená intervence by byla kvalifikována jako mezinárodní zločin.⁹³

Husajnovy činy tak spadají pod režim Ženevských konvencí z roku 1949 včetně jejich protokolů. USA v žádném případě nejsou a nebyly zmocněny k tomu, aby vykonávaly činnost mezinárodního soudece.

K souzení zločinů S. Husajna je příslušný Irácký nejvyšší tribunál (dále jen Tribunál), jenž byl zřízen na základě zákona o Statutu Iráckého nejvyššího tribunálu, který vstoupil

⁹² DIPLOMATICKÉ FÓRUM PŘI ŠKOLE MEZINÁRODNÍCH A VEŘEJNÝCH VZTAHŮ PRAHA: *General Report. Saddám Husajn – popravít, či nikoli* [online]. Dostupné na <<http://www.diplomatickeforum.cz/general-reports/GR-001.pdf>> [cit. 22. srpna 2010].

⁹³ ONDŘEJ, Jan – POTOČNÝ, Miroslav: *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 5.*, doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 6.

v platnost 10. prosince 2003. Před tímto Tribunálem byl nakonec S. Husajn souzen. Tento tribunál má pravomoc rozhodovat ve věcech iráckých státních příslušníků nebo osob s místem trvalého pobytu na území Iráku, obviněných ze zločinů genocidy, válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a porušení některých iráckých zákonů, které byly spáchány na území Irácké republiky nebo jinde v období od 17. července 1968 do 1. května 2003, včetně zločinů spáchaných v souvislosti s válkou v Iráku proti Íránu a Kuvajtu.⁹⁴

Oprávněnou se však jeví námitka, že tento Tribunál byl zřízen až po pádu Husajnova režimu, k čemuž USA svou válkou přispěly. V teoretické rovině je tedy možné tvrzení, že nebyt bombardování Iráku USA, Husajnov režim by přetrval a ke zřízení tohoto Tribunálu by nemuselo dojít. V tom případě však funguje již od 1. července 2002 Mezinárodní trestní soud⁹⁵ (dále jen „ICC“), který naplňuje podmínku příslušnosti pro souzení zločinů S. Husajna. Statut ICC, na jehož základě byl ICC zřízen, však nemá retroaktivní působnost, tj. nevztahuje se na zločiny spáchané S. Husajnem před 1. červencem 2002.

V případě souzení zločinů S. Husajna před pádem jeho režimu dle mého názoru zaspala Rada bezpečnosti, neboť ta má dle článku 24 Charty OSN základní odpovědnost za zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, a tak, jak zřídila na základě svých rezolucí Mezinárodní trestní tribunály ad hoc⁹⁶, měla učinit i v případě Iráku S. Husajna.

srov. článek 24 Charty OSN:

„1. Aby byla zabezpečena rychlá a účinná akce organisace Spojených národů, svěřují její členové Radě bezpečnosti základní odpovědnost za zachování mezinárodního míru a bezpečnosti [...]“⁹⁷

Shrneme – li výše uvedené, můžeme konstatovat, že krutostí iráckého režimu, tj. morálním argumentem, nebylo možné ospravedlnit útok ze strany USA proti Iráku v březnu roku 2003.

Vlastnictví zbraní hromadného ničení

Irák byl bolavým místem USA již od 90. let, a to především díky S. Husajnovi a jeho zájmu na výrobě a shromažďování zbraní hromadného ničení. USA vnímaly režim S. Husajna

⁹⁴ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 266.

⁹⁵ angl. International Criminal Court (ICC)

⁹⁶ Na základě rezolucí Rady bezpečnosti tak byly např. zřízeny Mezinárodní tribunál pro bývalou Jugoslávii či Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu.

⁹⁷ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 17.

jako nebezpečí sousedním zemím, které ohrožuje regionální stabilitu, a to i přes opakované zbrojní inspekce⁹⁸, které probíhaly ke konci 90. let. Mezi Bagdádem a Washingtonem tak docházelo k periodickým krizím.⁹⁹

Zbrojní inspekce probíhaly na základě rezolucí, které Rada bezpečnosti přijala v souvislosti s válkou v Perském zálivu. Nejvýznamnější z nich se stala rezoluce č. 687 z 3. dubna 1991 o příměří mezi Irákem a OSN¹⁰⁰, která Iráku přikázala zničit všechny zásoby chemických a biologických zbraní a okamžitě přestat s vývojem zbraní nukleárních. Irák měl také OSN poskytnout informace o počtu a umístění všech zbrojních skladů, výrobních a vývojových zařízení a dalších pracovištích podílejících se na zbrojení.

Irák byl donucen rezoluci přijmout, záměrně však ztěžoval zbrojním inspektorům práci tím, že poskytoval OSN nepřesné a neúplné informace, uplatňoval vůči nim zdržovací taktiku a snažil se jim zamezit v přístupu do nebezpečných objektů. Inspektoři však většinou nacházeli jen prázdné vystěhované místnosti.¹⁰¹

Tento argument detailněji rozpracujeme v souvislosti s argumentem práva na sebeobranu.

Porušení rezolucí Rady Bezpečnosti

Válka v Iráku v roce 2003 byla USA a jejich spojenci zdůvodňována především porušením rezolucí Rady bezpečnosti, a to zejména:

Rezoluce Rady bezpečnosti č. 678 z 29. listopadu 1990, která byla reakcí na iráckou okupaci Kuvajtu¹⁰² a legalizovala spojeneckou akci vedenou USA na „obnovu mezinárodního míru a bezpečnosti v oblasti, neboť opravňovala k užití síly proti Iráku v souvislosti s jeho invazí do Kuvajtu;

Rezoluce Rady bezpečnosti č. 687 z 3. dubna 1991, která, jak již bylo uvedeno v ad b) přikázala Iráku zničit všechny zásoby chemických a biologických zbraní a okamžitě přestat s vývojem zbraní nukleárních; a

⁹⁸ Inspekce prováděly Zvláštní komise zbrojních inspektorů – UN Special Commission (UNSCOM)

⁹⁹ BBC: *Svět v roce 2003 - Před válkou v Iráku* [online]. Dostupné na <http://www.bbc.co.uk/czech/specials/1228_world_2003/page2.shtml> [cit. 22. srpna 2010].

¹⁰⁰ UN: *Resolution 687 (1991) of 3 April 1991* [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement>> [cit. 22. srpna 2010].

¹⁰¹ BLAŽKOVÁ, Hana: *Irák za vlády Saddáma Husajna* [online]. Bakalářská práce, 2006, s. 44 [cit. 22. srpna 2010] Dostupné na [http://is.muni.cz/th/102915/fss_b/Bakalarska_prace.pdf].

¹⁰² UN: *Resolution 678 (1990) of 29 November 1990* [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement>> [cit. 23. srpna 2010].

Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1441 z 8. listopadu 2002, kterou byl Irák vyzván k odzbrojení a spolupráci při odzbrojování, přičemž při neuposlechnutí hrozila Rada bezpečnosti v této rezoluci vážnými důsledky.¹⁰³

Rozebereme tento argument detailněji. Především je nutno zdůraznit, že Irák je členem OSN od roku 1945¹⁰⁴, tudíž se na něj vztahuje článek 25 Charty OSN.

srov. článek 25 Charty OSN:

„Mezi členy Spojených národů je shoda o tom, že přijmou a splní rozhodnutí Rady bezpečnosti podle této Charty.“¹⁰⁵

Na základě kapitoly VII Charty OSN¹⁰⁶, konkrétně článkem 39, je pak Rada bezpečnosti oprávněna identifikovat porušení nebo ohrožení míru.

srov. článek 39 Charty OSN:

„Rada bezpečnosti určí, zda jde o ohrožení míru, jeho porušení nebo útočný čin, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření mají být učiněna podle článků 41 a 42, aby byl zachován nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.“¹⁰⁷

Pokud Rada bezpečnosti klasifikuje jeden z těchto případů, může formou rezoluce rozhodnout:

- 1) o zatímním opatření na základě článku 40 Charty OSN;
- 2) o opatření bez použití ozbrojených sil na základě článku 41 Charty OSN;

srov. článek 41 Charty OSN:

„Aby Rada bezpečnosti svým usnesením dodala účinnosti, může rozhodnout, jakých opatření, vyjma použití ozbrojené síly, má být použito a může vyzvat členy Spojených národů, aby taková opatření provedli. [...]“¹⁰⁸

¹⁰³ UN: *Resolution 1441 (2002) - Adopted by the Security Council at its 4644th meeting, on 8 November 2002* [online].

Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement>> [cit. 23. srpna 2010].

¹⁰⁴ Konkrétně od 21. prosince 1945

¹⁰⁵ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 18.

¹⁰⁶ Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných

¹⁰⁷ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 19.

¹⁰⁸ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 19.

3) o opatření s použitím ozbrojených sil na základě článku 42 Charty OSN.

srov. článek 42 Charty OSN:

„Kdyby Rada bezpečnosti měla za to, že by opatření podle článku 41 nebyla dostatečná, nebo kdyby se nedostatečnými ukázala, může podniknout takovou akci leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké je třeba, aby byl zachován nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost. [...]“¹⁰⁹

V případě Iráku tak Rada bezpečnosti učinila (srov. výše). Rada bezpečnosti mj. schválila také řadu rezolucí odsuzujících soustavné irácké obstrukce zbrojních inspektorů OSN. I když tyto rezoluce mohly hrozit použitím síly, všechny povolovaly pouze nenásilná opatření proti Iráku v souladu s článkem 41 Charty OSN. Žádná rezoluce specificky nepovolila použití síly proti Iráku v souvislosti s jeho zbrojním programem.¹¹⁰

Nemůže tedy obstát argument, že vojenský zásah v Iráku byl ospravedlnitelný na základě porušení rezolucí Rady bezpečnosti. Neexistovala žádná rezoluce Rady bezpečnosti opodstatňující vojenskou akci, což také deklaroval i tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan.¹¹¹ Naopak, vojenský zásah v Iráku z tohoto důvodu naplňuje skutkovou podstatu protiprávního jednání, neboť porušuje kogentní zákaz síly v mezinárodních vztazích podle článku 2 odst. 4 Charty OSN.

Právo na sebeobranu

USA a Velká Británie shodně tvrdily, že v případě vojenského zásahu proti Iráku v rámci vojenské operace Iraqí Freedom šlo o právo na sebeobranu. Jedním ze základních kritérií práva na sebeobranu podle článku 51 Charty OSN je hrozící ozbrojený útok, jak již bylo pojednáno výše (srov. kapitolu Limity sebeobrany – kapitola 5). V případě vojenského zásahu proti Iráku však toto kritérium nebylo naplněno.

Již vůbec nelze připustit oprávněnost vojenského zásahu proti Iráku právem na preventivní sebeobranu z důvodu vlastnictví zbraní hromadného ničení tak, jak toto právo definoval G. Bush ve své NSS. Schválení preventivní válek jen na základě podezření, že stát

¹⁰⁹ Charta OSN. In: MRÁZEK, Josef: *c. d.*, ¹¹, s. 19.

¹¹⁰ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE: *Irácká krize a legitimní užití síly* [online]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=798>> [cit. 24. srpna 2010].

¹¹¹ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBORIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 334.

ukrývá zbraně hromadného ničení, by znamenalo precedens i pro vedení preventivní války z jiných důvodů.¹¹²

A jak již bylo uvedeno výše (srov. Vlastnictví zbraní hromadného ničení), ať již měl režim S. Husajna nějaké zbraně hromadného ničení nebo ne, zbrojním inspektorům se nepodařilo prokázat jejich existenci. Tzn., že pouze na základě domněnek nemohou USA tvrdit, že jimi byly bezprostředně ohroženy.

Shrneme-li výše uvedené, můžeme konstatovat, že žádných z argumentů, jenž USA uváděly na podporu svého vojenského zásahu proti Iráku, je k tomuto útoku neopravňoval.

OSN oprávněnost amerického zásahu v Iráku začala řešit až po válce, a to jen rezolucemi. Během ní vydala jen rezoluci č. 1472 z roku 2003 o humanitární pomoci Iráku.¹¹³ Žádná z rezolucí vydaných po ukončení bombardování Iráku však neřešila jeho oprávněnost. Většina z nich se týkala budoucnosti Iráku, žádná útoky USA a jejich spojenců neodsoudila ani nesankcionovala. Nejvýznamnější místo zaujímal rezoluce č. 1511 z 16. října 2003.¹¹⁴

V této rezoluci vyzvala Rada bezpečnosti prozatímní koaliční správu, aby vrátila moc do rukou iráckého lidu "nejdřív, jak to bude proveditelné." Rezoluce rovněž vyzvala iráckou vládní radu, aby do 15. prosince vypracovala harmonogram přípravy nové ústavy a uspořádání demokratických voleb. Rada bezpečnosti také vyzvala členské státy, aby přispěly do mnohonárodních sil pod spojeným velením a pomohly tak zajistit bezpečnost v Iráku. Rezoluce rovněž potvrdila odhodlání OSN posílit svou roli v zemi. Generální tajemník OSN řekl, že udělá vše, co je v jeho silách, aby OSN mohla naplnit svůj mandát, avšak s ohledem na bezpečnost pracovníků OSN.¹¹⁵

Můžeme tak říci, že díky absenci zásahu Rady bezpečnosti, ať již formou rezoluce sankcionující útok USA nebo formou jiného opatření, bylo jednání USA proti Iráku v rozporu s mezinárodním právem schváleno.

¹¹² DAVID, Vladislav: *c. d.*,¹⁰, s. 21.

¹¹³ UN: *Resolution 1472 (2003) Adopted by the Security Council at its 4732nd meeting, on 28 March 2003* [online]

Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/302/09/PDF/N0330209.pdf?OpenElement>> [cit. 27. srpna 2010].

¹¹⁴ UN: *Resolution 1511 (2003) Adopted by the Security Council at its 4844 meeting on 16th October 2003* [online].

Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/563/91/PDF/N0356391.pdf?OpenElement>> [cit. 27. srpna 2010].

¹¹⁵ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE: *Zprávy 2004 – Rok ve znamení Iráku* [online]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1016>> [cit. 27. srpna 2010].

7 Kolektivní sebeobrana

Doposud bylo pojednáváno pouze o právu na individuální sebeobranu. V současném mezinárodním právu se však vyskytuje i právo na kolektivní sebeobranu. Tou se rozumí obrana, na níž se podílí několik států, nebo společné akce na základě koncepce kolektivní bezpečnosti. Kolektivní sebeobrana je vystoupení kteréhokoliv z členů mezinárodního společenství dotčeného agresí, který tím uplatňuje své právo pomoci druhému státu. Ozbrojené porušení kogentního zákazu použití síly podle článku 2 odst. 4 Charty OSN tedy může zastavit nejen napadený stát, ale každý další stát z titulu daného obecným mezinárodním právem. Hovoříme však o pouze právu druhých států, nikoliv o jejich povinnosti. Jiné státy nemusí právo na obranu napadeného státu realizovat. Vystupují ve svém zájmu a kromě toho chrání společenství jako celek.¹¹⁶ V tomto případě hovoříme tedy o právu na kolektivní sebeobranu. Třetí státy však mohou také převzít povinnost ke kolektivní sebeobraně ve spojeneckých a jiných smlouvách.

Právo na individuální i kolektivní sebeobranu přísluší každému státu, a to i státu, který není členem OSN, a může být vykonáváno i vůči tomuto nečlenskému státu, jelikož je přirozeným právem. Právo na sebeobranu však nepřísluší proti jiným zásahům do práv státu.¹¹⁷

Kogentnost povahy zákazu použití síly podle článku 2 odst. 4 Charty OSN odůvodňuje právní fikci, že i ostatní státy jsou napadenými státy, a že proto disponují právem na kolektivní sebeobranu. Podmínky výkonu kolektivní sebeobrany definoval ICJ ve věci *Vojenských a polovojenských činností v Nikaragui a proti ní* z 27. června 1986.

7.1 Příklad Nikaragua v. USA

V roce 1984 zažalovala Nikaragua před ICJ USA pro porušení mezinárodního práva, k němuž dle jejího tvrzení došlo užitím síly proti Nikaragui a dále vměšováním do nikaragujských vnitřních záležitostí. Ze strany USA se konkrétně jednalo o podporu povstalců usilujících o svržení nikaragujské vlády, zaminování přístavů, ekonomické sankce a jiné vojenské a polovojenské akce USA. Nikaragua se odvolávala na porušení článku 2 odst. 4

¹¹⁶ DAVID, Vladislav.: *Sankce v mezinárodním právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, 1976, s. 56.

¹¹⁷ SEIDL – HOHENVELDERN, Ignaz: *c. d.*, ⁵, s. 340 – 341.

Charty OSN a obyčejového pravidla o zákazu vměšování se do vnitřních záležitostí druhých států.¹¹⁸ USA se odvolávaly na právo na kolektivní sebeobranu v zájmu Salvadoru.

Skutkový stav:

V roce 1981 obvinil americký prezident Ronald Reagan vládu Nikaraguy, že zavádí do své země „socialismus kubánského typu“. V Nikaragui vládli toho času tzv. Sandinovci v čele s prezidentem Danielem Ortegou (šlo tedy o komunistickou zemi). Zároveň zde existovaly síly “Contras”, což byly paravojenské jednotky, které se snažily svrhnout oficiální vládu. Koncem roku podepsal Ronald Reagan tajné rozhodnutí, ve kterém nařídil CIA, aby podpořila povstalce usilující o svržení nikaragujské vlády vojenskou pomocí. Zároveň USA pomáhaly povstalcům s vojenským výcvikem, komunikací a logistikou. Přímá účast sil USA byla zaznamenána v několika operacích, jmenovitě zaminování nikaragujských přístavů, letecký útok na vojenskou výcvikovou základnu a exploze ropovodu včetně dalších ropných zařízení. Navíc se prokázalo, že povstalci z Contras v masové míře terorizovali civilní obyvatelstvo Nikaraguy, zločiny proti lidskosti byly obvyklé. Nikaragua reagovala podáním žaloby k ICJ.¹¹⁹

MSD ve svém rozsudku odmítl oprávněnost jednání USA, a to z těchto důvodů:

a) napadený stát musí být obětí ozbrojeného útoku. Podnět k tomuto daly USA svým tvrzením, že Nikaragua dlouhodobě zásobuje zbraněmi ozbrojené jednotky opozice v Salvadoru a že tedy USA pouze vykonává kolektivní sebeobranu. Uvedené tvrzení se neprokázalo. Jak již bylo uvedeno výše (srov. kapitolu Limity sebeobranu – kapitola 5), každé použití síly nemůže být považováno za ozbrojený útok. To vyjádřil i ICJ v tomto rozhodnutí, kde také mj. konstatoval, že v mezinárodním obyčejovém právu nelze poskytování zbraní opozici v jiném státě samo o sobě považovat za ozbrojený útok. Může se sice jednat o zasahování do záležitostí jiného státu nebo o použití síly, ale jedině ozbrojený útok zakládá možnost výkonu práva na sebeobranu¹²⁰. Ozbrojeným útokem je také pouze útok státu proti

¹¹⁸ DANOVÁ, Eva – SCHEU, Harald Christian – URBANOVÁ, Veronika: *Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2000, s. 39.

¹¹⁹ *Nikaragua v. USA 1986 – hrozba silou, použití síly* [online]. Dostupné na <<http://pravni.nazory.cz/mezinarodni-pravo-verejne/nikaragua-vs-usa-1986-hrozba-silou-pouziti-sily>> [cit. 30. září 2010].

¹²⁰ Za ozbrojený útok nelze dále považovat např. pronikání státu do politické či hospodářské sféry druhého státu nevojenskými prostředky, ohrožení druhého státu politickou infiltrací, vykonávání hospodářského nátlaku nebo poškození hospodářských zájmů druhého státu či útoky dotýkající se cti jiného státu. Platí pouze základní pravidlo: síla zbraní proti síle zbraní. Převzato z: DAVID, Vladislav.: *c. d.*, ¹¹⁵, s. 57.

druhému státu. Ozbrojené útoky povstalců nejsou ozbrojené útoky ve smyslu práva na sebeobranu podle článku 51 Charty OSN.¹²¹

b) podle článku 51 Charty OSN je stát uplatňující právo na sebeobranu povinen oznámit učiněná opatření Radě bezpečnosti, což USA neučinily;

c) nebyly předloženy důkazy, že by Salvador požádal USA o pomoc proti Nikaragui v rámci článku 51 Charty OSN.¹²²

ICJ dokázal, že nebyly splněny ani formální podmínky výkonu práva na sebeobranu. Z výše uvedeného ICJ naopak dovodil, že USA porušily závazek nepoužití síly, vyplývající z obyčejového práva, tím, že zaminovaly pobřežní vody Nikaraguy, podnikly ozbrojené útoky na přístavy, ropná zařízení a vojenskou základnu na území Nikaraguy. Tím vznikla mezinárodní odpovědnost USA.¹²³

Mimo to, že ICJ posoudil zásah USA jako porušení mezinárodního práva, které nemůže být ospravedlnitelné jako kolektivní sebeobrana, definoval zároveň podmínky pro výkon kolektivní sebeobrany:

- 1) musí splňovat všechny podmínky individuální sebeobrany;
- 2) přímá oběť agrese musí veřejně deklarovat, že byla napadena;
- 3) a navíc musí tato oběť požádat jiné státy o vojenskou pomoc¹²⁴ - začít s kolektivní sebeobranou bez souhlasu nebo žádosti napadeného státu není v mezinárodním právu dovolené.

7.2 Smlouvy o kolektivní sebeobraně

Jak již bylo uvedeno výše, třetí státy se mohou ke kolektivní sebeobraně smluvně zavázat, v důsledku čehož jim vzniká povinnost ke kolektivní sebeobraně. Typickým příkladem smlouvy o kolektivní sebeobraně je smlouva zakládající Organizaci severoatlantické smlouvy¹²⁵ (dále jen „NATO“) z roku 1949.

NATO je organizací kolektivní sebeobrany a subregionální organizací. Byla ustavena na základě smlouvy uzavřené 4. dubna 1949 ve Washingtonu. Zakladatelé NATO¹²⁶

¹²¹ DAVID, Vladislav.: *c. d.*, ¹¹⁵, s. 58.

¹²² FRANCK, T. M.: *Recourse to Force – State Action Against Threats and Armed Attacks*. Cambridge University Press, 2002, s. 61.

¹²³ *Tamtéž*

¹²⁴ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 336.

¹²⁵ angl. North atlantic treaty organization

¹²⁶ Jejimi prvními smluvními stranami bylo 12 států západní Evropy a Severní Ameriky: Belgie, Dánsko, Francie, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, USA a Velká Británie. ČR přistoupila v roce 1999. V současnosti má NATO 26 členů.

odůvodňovali její ustavení potenciální hrozbou komunistické expanze do západní Evropy, jež se projevila v únoru 1948 nedemokratickou změnou vlády Československa a v červnu 1948 sovětskou blokádou západní části Berlína.

Členové NATO se v článku 5 smluvně zavázali, že ozbrojený útok proti jednomu nebo několika členům organizace bude považován za ozbrojený útok proti všem. V takovém případě každý člen vykonávající právo individuální nebo kolektivní sebeobrany v souladu s článkem 51 Charty OSN, přispěje na pomoc smluvní straně nebo smluvním stranám takto napadeným tím, že ihned podnikne sám nebo po dohodě s ostatními takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly.

Každý ozbrojený útok proti jednomu nebo několika členům a všechna opatření členských států učiněná v jeho důsledku oznámí NATO neprodleně Radě bezpečnosti. Tato opatření ukončí, jakmile Rada bezpečnosti učiní potřebná opatření k obnovení a udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. K provedení společné akce NATO ve smyslu článku 5 je zapotřebí souhlasu všech členských států.

K úvahám o aplikaci článku 5 došlo poprvé v souvislosti s teroristickými útoky na WTO 11. září 2001. Nakonec však k jeho aplikaci nedošlo a operaci proti teroristům v Afghánistánu provedly USA a Velká Británie s podporou dalších států.¹²⁷

7.3 Kolektivní bezpečnost

Kolektivní sebeobranu je nutné odlišovat od kolektivní bezpečnosti podle kapitoly VII Charty OSN¹²⁸. Kolektivní bezpečnost můžeme definovat jako „akce na ochranu míru prostřednictvím mezinárodní organizace nebo svazku států majících společnou odpovědnost všech účastníků za bezpečnost každého z nich.“ Každý z účastníků organizace kolektivní bezpečnosti vystupuje jako garant bezpečnosti všech ostatních účastníků. Proces kolektivní sebeobrany je decentralizovanou reakcí na ozbrojený útok, naproti tomu opatření podle kapitoly VII Charty OSN jsou centralizovanými donucovacími akcemi mezinárodního společenství – OSN.

Rozdíl mezi kolektivní sebeobranou a kolektivní bezpečností lze spatřovat také v tom, že otázku, zda došlo k agresi, řeší v případě kolektivní bezpečnosti Rada bezpečnosti, zatímco v případě kolektivní sebeobrany (a také individuální sebeobrany), dokud Rada bezpečnosti

¹²⁷ ONDŘEJ, Jan – POTOČNÝ, Miroslav: *c. d.*, ⁹², s. 315 - 317

¹²⁸ Kapitola VII Charty OSN: Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných

nečiní potřebná opatření pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, tuto otázku rozhodují jednotlivé státy.¹²⁹

První světovou organizací kolektivní bezpečnosti byla Společnost národů (SN)¹³⁰, která svou činnost zahájila v roce 1920. Sídlila v Ženevě. Nestala se však univerzální organizací a nepodařilo se jí zabránit vzniku 2. světové války. Své působení ukončila v roce 1946 a její majetek přešel na OSN. V současnosti ji můžeme považovat za jedinou světovou organizaci kolektivní bezpečnosti. V minulosti bylo za organizaci kolektivní bezpečnosti na evropské úrovni možné považovat pakt Varšavské smlouvy¹³¹.

¹²⁹ DAVID, Vladislav.: *c. d.*, ¹¹⁵, s. 57.

¹³⁰ angl. League of Nations

¹³¹ Varšavská smlouva byla vojenským paktem evropských komunistických zemí v průběhu studené války. Vznikla na základě Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci podepsané 14. května 1955 Albánií, Bulharskem, Československem, Maďarskem, NDR, Polskem, Rumunskem a SSSR ve Varšavě. Formálně byl reakcí na zřízení Západoevropské unie a Pařížské dohody umožňující vstup SRN do NATO. Deklarativně byla cílem Varšavské smlouvy koordinace zahraniční politiky a vytvoření systému kolektivní bezpečnosti v Evropě, resp. spolupráce ve vojenské oblasti při společné obraně socialismu, suverenity a nezávislosti, ve skutečnosti byla především mocenským nástrojem SSSR, zajišťujícím jeho hegemonii ve východoevropském prostoru. Převzato z: LUŇÁK, Petr – PEČENKA, Marek: *Encyklopedie moderní historie*. Dotisk třetího vydání roku 2009. Praha: Libri, s.r.o., 2009, s. 537.

8 Sebeobrana proti státnímu a nestátnímu aktérovi

Abychom mohli rozpracovat sebeobranu proti státnímu a nestátnímu aktérovi, je zapotřebí si nejdříve vymezit, co se pod tímto pojmem skrývá, tj. musíme začít s vymezením jednotlivých subjektů mezinárodního práva.

8.1 Subjekty mezinárodního práva

V současnosti můžeme za subjekty mezinárodního práva považovat:

- a. státy,
- b. národněosvobozovací hnutí,
- c. povstalecká hnutí,
- d. mezinárodní nevládní organizace,
- e. jednotlivce.

Mezinárodní právo zná i další subjekty *sui generis*, jakými jsou Svatá stolice, Řád Maltézských rytířů, případně Mezinárodní Červený kříž, které však nezastávají významnější úlohu.¹³²

Níže si podrobněji uvedeme pouze ty subjekty mezinárodního práva, které mají relevanci ve vztahu k definovanému tématu.

8.1.1 Státy

Státy byly a jsou tradičními a po dlouhé období také jedinými subjekty mezinárodního práva veřejného. Státy jsou primárními a plnoprávními subjekty mezinárodního práva s faktickou základnou mezinárodněprávní subjektivity. Ta je dána materiálními znaky doprovázejícími jejich existenci, kterými jsou státní území, obyvatelstvo a výkon svrchované moci nad územím a obyvatelstvem.

Stát se stává subjektem mezinárodního práva tím, že prosadí svou státnost a udrží ji. Státy jsou trvalými subjekty mezinárodního práva a na jejich mezinárodněprávní subjektivitě nic nemění ani skutečnost, že v důsledku vnitrostátních nebo mezinárodních událostí, jakými mohou být např. občanská válka, povstalecké hnutí nebo mezinárodní konflikt, mohou dočasně ztratit schopnost vykonávat suverenitu nad celým svým územím.¹³³

¹³² KLUČKA, Ján: *c. d.*, ²⁷, s. 60.

¹³³ *Tamtéž*, s. 60 – 64.

8.1.2 Národněosvobozovací a povstalecké hnutí jako subjekt mezinárodního práva

Společným znakem těchto subjektů se státy je územní základ jejich subjektivity, neboť vykonávají moc nad určitým územím anebo se na její výkon připravují. Pro tyto subjekty je společné to, že mají dočasnou povahu, protože jejich vznik a působení na mezinárodní scéně nikdy není cílem, ale pouze prostředkem k jeho dosažení, kterým je v případě národněosvobozovacího hnutí vznik nového státu a v případě povstaleckého hnutí nastolení nové vlády. Organizační struktura obou subjektů se skládá z orgánů působících na jimi ovládaném území nezávisle a proti vůli státních orgánů státu, na území kterého působí, přičemž tyto orgány jsou způsobilé nejen k chování, které je v souladu s mezinárodním právem, ale i k chování, které můžeme považovat za mezinárodně protiprávní, z čehož pak vyplývá jejich mezinárodněprávní odpovědnost.¹³⁴

Národněosvobozovací hnutí

K mezinárodní akceptaci této organizace dochází uznáním národněosvobozovacího hnutí, v důsledku čehož mu uznávající stát přiznává omezenou normotvornou způsobilost spočívající v oprávnění uzavírat mezinárodní smlouvy vojenské, hospodářské a politické povahy a jiné smlouvy. Uznávající stát se rovněž zavazuje, že akty organizace na území ovládaném národněosvobozovacím hnutím bude považovat za akty orgánů veřejné moci s extraterritoriálními účinky.

Jako příklady těchto hnutí lze uvést Organizaci pro osvobození Palestiny (OOP)¹³⁵ v případě palestinského národa, Africký národní kongres (ANC)¹³⁶ v případě jižní Afriky či Lidovou organizaci Jihozápadní Afriky (SWAPO)¹³⁷ v případě Namibie.¹³⁸

Povstalecké hnutí

Povstalecké hnutí je v podstatě vojenskou organizací působící na území suverénního státu a snažící se získat ozbrojenými akcemi část nebo celé území tohoto státu.¹³⁹ Cílem povstaleckého hnutí je většinou nastolení nové vlády.

Stát, na jehož území úspěšně takovéto hnutí funguje, má navenek dvě vlády, a to ústřední a povstaleckou, což signalizuje, že ústřední vláda není schopna efektivně zabezpečit výkon státní moci na celém státním území a tím ani plnění mezinárodních závazků. Povstalci

¹³⁴ *Tamtéž*, s. 65 – 68.

¹³⁵ angl. Palestine Liberation Organization

¹³⁶ angl. African National Congress

¹³⁷ angl. South -West African People's Organization

¹³⁸ KLUČKA, Ján: *c. d.*, ²⁷, s. 68.

¹³⁹ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 121.

se stávají partikulárním subjektem mezinárodního práva, pokud efektivně vykonávají moc nad částí státního území a pokud je státy uznaly.¹⁴⁰

- akty povstaleckých orgánů na jimi ovládaném území mají charakter orgánů veřejné moci;
- vojenské akce povstalců jsou legitimními válečnými akcemi, přitom povstalci musí dodržovat kogentní normy mezinárodního práva;
- státy s nimi mohou navazovat styky, protože povstalci se výkonem veřejné moci stávají automaticky subjektem obecného mezinárodního práva;
- povstalci mají mezinárodněprávní odpovědnost za výkon veřejné moci na jimi získaném a ovládaném území, a to *ex tunc*;
- odpovědnost může mít i suverénní stát, a to prevencí i represí;
- skončí-li povstání jeho porážkou, stávají se povstalci soukromými osobami, které vláda může buď potrestat, nebo potrestání nerealizovat.¹⁴¹

Z výše vyjmenovaných subjektů mezinárodního práva můžeme za státní aktéry považovat pouze státy, všechny ostatní, tj. národněosvobozovací hnutí, povstalecká hnutí, mezinárodní nevládní organizace a jednotlivce, považujeme za aktéry nestátní. V souvislosti s tím vzniká otázka, kdo je za chování nestátních aktérů odpovědný a je-li tedy přípustná sebeobrana proti nestátnímu aktérovi. O sebeobraně proti státnímu aktérovi, tj. státu, již bylo pojednáno výše. Tzn., pokud jsou naplněny podmínky pro výkon sebeobrany v souladu s článkem 51 Charty OSN, napadený stát se může bránit výkonem práva na sebeobranu proti útočícímu státu.

Zaměříme se však nyní na možnou sebeobranu proti nestátnímu aktérovi. Jak již bylo řečeno, jedná se o národněosvobozovací hnutí, povstalecká hnutí, mezinárodní nevládní organizace a jednotlivce. K nim můžeme přiřadit také teroristické skupiny. V první řadě je třeba zjistit, kdo je za jejich chování odpovědný. Dostáváme se k pojmu mezinárodněprávní odpovědnost, neboli také odpovědnosti v mezinárodním právu.

8.2 Odpovědnost v mezinárodním právu

Mezinárodněprávní odpovědnost lze přičítat jen subjektům mezinárodního práva, tedy především státům. Mezinárodněprávní odpovědností státu rozumíme povinnost tohoto státu

¹⁴⁰ KLUČKA, Ján: *c. d.*, ²⁷, s. 70.

¹⁴¹ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 121 – 122.

nést právní následky za porušení mezinárodního práva. Jedná se o právní vztah, který nastupuje jako právní následek porušení primárního vztahu.

Mezinárodněprávní odpovědnost vzniká v okamžiku porušení mezinárodně právního závazku. Při jeho porušení se vytváří automaticky, a to ex lege nový právní vztah mezi státem poškozeným a státem odpovědným za mezinárodně protiprávní chování. Hovoříme o právním poměru odpovědnostním jako právním následku, kterým mezinárodní právní řád reaguje na porušení primární normy mezinárodního práva smluvního nebo obyčejového. Tento odpovědnostní právní poměr ukládá porušiteli novou právní povinnost, a to povinnost z titulu odpovědnosti za protiprávní chování – odpovědnostní povinnost.

Je-li porušena dispozitivní norma obecného mezinárodního práva, pak odpovědnostní pravidla jsou rovněž dispozitivní povahy. Poškozený stát se tak může vzdát svého práva na odčinění újmy, jež mu byla způsobena protiprávním chováním, čímž pak zanikne i odpovědnostní povinnost státu delikventa.

Jestliže porušitel nesplní odpovědnostní povinnost, nastupuje další právní poměr, tzv. sankční poměr, na základě něhož má poškozený subjektivní právo k přímému donucení a porušitel má tomu odpovídající korelativní povinnost tuto sankci strpět.¹⁴²

K naplnění podmínek pro vznik mezinárodněprávní odpovědnost je nezbytné, aby protiprávní jednání bylo možné připsat státu (subjektivní prvek) a aby stát, jemuž se protiprávní jednání připisuje, tím porušil svůj mezinárodněprávní závazek (objektivní prvek).¹⁴³

Vzhledem k tomu, že sebeobrana je přípustná pouze v reakci na ozbrojený útok, kterého se může dopustit pouze stát, je nezbytné vymezit, za která jednání je stát mezinárodněprávně odpovědný, které akty a kterých nestátních orgánů je možné přičíst k tíži státu.

8.3 Kdy je přičítána mezinárodněprávní odpovědnost státu

8.3.1 Jednání orgánů státu

Státu se přičítá mezinárodní odpovědnost za protiprávní chování každého jeho orgánu. Avšak pro to, aby za dané chování orgánu byl mezinárodněprávně odpovědný stát, je zapotřebí, aby relevantní jednání nebo opomenutí bylo realizováno státním orgánem, tj.

¹⁴² DAVID, Vladislav: *Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, 1980, s. 40 – 44.

¹⁴³ DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *c. d.*, ¹⁷, s. 309

orgánem, který je nadán touto pravomocí podle vnitrostátního právního řádu a který v daném případě v rámci své pravomoci také jednal. Obecně se dnes uznává pravidlo, že jednání nebo opomenutí podřízeného orgánu může být připisováno státu jako možný zdroj jeho mezinárodněprávní odpovědnosti, stejně tak, jako chování orgánů vyšších. Stát odpovídá i za chování svých orgánů, když tento orgán jednal *ultra vires*, tj. vybočoval z kompetence, kterou mu přikazuje vnitrostátní právo, nebo porušil služební instrukce pro svou činnost. Stát musí najít způsoby, jak zabránit tomu, aby kterýkoliv z jeho orgánů jednal nebo připouštěl nečinnost, která by směřovala proti obecně uznávaným normám mezinárodního práva.^{144,145}

8.3.2 Jednání osob jednajících ve státním zájmu

Stát odpovídá, a tudíž má mezinárodněprávní odpovědnost za jednání osob nebo skupiny osob, ať již fyzických či právnických, které jednaly v jeho zájmu, aniž by k tomuto účelu byly příslušnými státními orgány formálně ustanoveny. Pokud daná osoba nebo skupina osob jedná určitým způsobem v zájmu státu na pokyn či podnět státních orgánů, je irelevantní, že osoba nebyla jmenována do postavení státního orgánu. Státu se za její jednání přičítá mezinárodněprávní odpovědnost¹⁴⁶.

Státu vzniká mezinárodněprávní odpovědnost také tehdy, kdy sice sám nepodněcuje k jednání, působící právní újmu jinému státu, ale kdy nepřijal patřičná opatření k zabránění svévolných protiprávních aktů fyzických či právnických osob. Stát v tomto případě nese odpovědnost za chování svých orgánů, které nezabránily těmto činům nebo nepotrestaly viníky, ač byly povinny tak učinit.^{147,148}

8.3.3 Jednání jednotlivců

Pravidlo, že chování soukromé osoby nelze připisovat státu jako příčinu jeho odpovědnosti, bylo postupně prosazováno od začátku minulého století. Definitivně se pravidlo, že mezinárodněprávní odpovědnost státu za chování soukromých osob se zakládá jen na chování státu, který tomuto chování nezabránil nebo je nepotrestal, ustálilo ve dvacátých letech 20. století.

¹⁴⁴ Jako příklady jednání orgánů, za které bude mezinárodněprávně odpovědný stát, můžeme uvést: porušování územní celistvosti druhého státu, porušování diplomatických výsad a imunit, hrubé porušení závazků diplomatických zástupců ve státě přijímajícím apod.

¹⁴⁵ DAVID, Vladislav: *c. d.*, ¹⁴¹, s. 140 – 143.

¹⁴⁶ Jako příklad lze uvést případy politických únosů provedené skupinami dobrovolníků, jimž byly sděleny státní požadavky. Např. nacistický válečný zločinec Adolf Eichmann byl unesen ze svého ilegálního argentinského azylu do Izraele, kde byl izraelskými státními orgány zatčen a podle izraelského práva odsouzen. Únosci jednali fakticky jako státem autorizované orgány Izraele, protože únos realizovali ve shodě s orgány státu.

¹⁴⁷ Příkladem mohou být štvavé programy a články sdělovacích prostředků namířené proti jinému státu, teroristická činnost, napadení zahraničních diplomatických zastoupení apod.

¹⁴⁸ DAVID, Vladislav: *c. d.*, ¹⁴¹, s. 150 - 152

V dnešní době je již přijato stanovisko, že chování soukromých osob nelze připisovat státu podle mezinárodního práva a nestává se chováním státu, jež může být příčinou odpovědnosti státu. Stát je mezinárodně odpovědným jen za jednání a opomenutí svých orgánů, které neučinily potřebná opatření k prevenci před protiprávním jednáním soukromých osob nebo k potrestání viníků. Stát tedy neodpovídá za porušení mezinárodního závazku, s nímž je v rozporu chování soukromé osoby, a to ani v případě povstání či demonstrací, odpovídá však za porušení obecné či zvláštní povinnosti státních orgánů poskytnout příslušnou ochranu.

Poškozený stát však nemá povinnost strpět, co mu způsobili cizí státní příslušníci. Jestliže stát opomene učinit příslušná ochranná opatření a dojde k útoku soukromé osoby, bude takové chování státu představovat porušení jeho mezinárodního závazku.¹⁴⁹

8.3.4 Jednání orgánů povstaleckého hnutí

V době existence konfliktu mezi povstaleckým hnutím a státem nebo v případě, kdy povstání skončí porážkou, nelze chování orgánů povstaleckého hnutí považovat za chování státu, proti němuž směřuje. V případě vítězného povstaleckého hnutí budou akty jeho orgánů z doby probíhajícího boje proti teritoriálnímu státu přičteny tomuto státu, jestliže se povstalecké hnutí stane novou vládou. Pokud však v případě, že se vítězství povstaleckého hnutí projeví ve vytvoření nového státu, nový stát nenese odpovědnost za akty dřívějšího teritoriálního státu.¹⁵⁰

8.3.5 Činnost teroristů

Jak již bylo uvedeno výše, státu nelze přičítat chování soukromých osob. Avšak stát musí poskytovat ochranu před útoky ze strany soukromých osob nebo skupiny osob. Jestliže stát neučinil opatření k odvrácení takového útoku nebo sice adekvátní opatření učinil, ale viníka či viníky útoku nepotrestal nebo nevydal k potrestání, přičítá se státu přímá odpovědnost pro zanedbání prevence nebo represe ve spojitosti s útokem. To se týká právě především akcí teroristů vykonaných na cizích státních územích.

Odpovědný stát tedy stíhá povinnost trestně postihnout osoby, které se dopustily zločinů podle mezinárodního práva¹⁵¹. Jestliže některé státy tyto zločiny trpí nebo k nim

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 161 – 165.

¹⁵⁰ *Tamtéž*, s. 174 – 182.

¹⁵¹ Je nutné pojmově rozlišovat mezi pojmy mezinárodní zločin a zločin podle mezinárodního práva. Mezinárodní zločin je realizován státem, naproti tomu zločinu podle mezinárodního práva se dopouštějí osoby v postavení státních orgánů, jejichž chování se přičte státu jako porušení kogentních norem, přičemž porušení se pak kvalifikuje jako mezinárodní zločin státu samotného.

podněcují, přičítá se státu též mezinárodněprávní odpovědnost a členové mezinárodního společenství mají právo samy postihnout pachatele.¹⁵²

V souvislosti s činností teroristů a ve vztahu k projednávanému tématu je nejčerstvějším příkladem válka v Afghánistánu.

8.4 Válka v Afghánistánu

Příčinou pro zahájení války v Afghánistánu byl útok na WTO v New Yorku a další významná místa v USA 11. září 2001. Čtyři unesená letadla typu Boeing amerických společností American Airlines a United Airlines poté, co byla unesena, narazila do významných cílů v USA¹⁵³. Při náletech přišlo o život přes 3000 lidí, v letadlech jich zahynulo 266. Bylo prokázáno, že za těmito útoky stojí teroristická organizace Al – Káida¹⁵⁴ a že teroristé, kteří unesli letadla, byli vycvičení piloti, kteří zneškodnili či zabili posádku a usedli za řízení letadel. Již prvního dne amerických náletů se totiž k těmto útokům Al – Káida přihlásila a to s prohlášením, že útoky provedla údajně kvůli americké podpoře Izraeli.¹⁵⁵

Afghánistán tvořila od počátku 18. století řada kmenových knížectví. V letech 1933 – 1973 byl Afghánistán konstituční monarchií a bylo to také poslední období relativní stability této země. V roce 1978 vyvolala afghánská komunistická strana převrat a převzala vládu v zemi. Na přelomu let 1979/1980 byl Afghánistán přepaden a okupován komunistickým Sovětským svazem v čele s L. I. Brežněvem. Od roku 1984 se však sovětské vojenské jednotky začaly z Afghánistánu stahovat a poslední voják opustil území této země v roce

¹⁵² DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 121 – 122.

¹⁵³ Letadlo Boeing 767 společnosti American Airlines letící na tras Boston – Los Angeles narazilo do severní budovy Světového obchodního centra, letadlo Boeing 767 společnosti United Airlines letící na tras Boston – Los Angeles narazilo do jižní budovy Světového obchodního centra, letadlo Boeing 757 společnosti American Airlines letící na tras Washington – Los Angeles narazilo do západního křídla budovy Pentagonu a poslední letadlo Boeing 757 společnosti United Airlines letící na tras New York – San Francisco se zřítilo do neobydlené oblasti na pole u města Shanksville.

¹⁵⁴ Teroristická organizace Al – Káida (al – Qaeda) byla založena v roce 1987 Usámou bin Ládinem, který je také jejím vůdcem, působí na více kontinentech a lze ji označit za mezinárodní teroristickou organizaci. Jedná se o typ nové organizace operující ve vztazích mezi státy na základě decentralizované sítě soukromých subjektů, která používá teroristických akcí k tomu, aby uskutečnila kriminálními prostředky politické a náboženské cíle. V roce 1998 vydala Al – Káida prohlášení nazvané „Světová islámská fronta za džihád proti Židům a křesťákům“, ve kterém vyhlásila povinnost všech muslimů zabít Američany (civilisty i vojáky) a jejich spojence po celém světě. Dnes organizace Al – Káida volně sjednocuje desítky různě velkých teroristických organizací a skupin, které operují ve více než třiceti zemích. Má přibližně 18000 členů a její významné aktivity jsou koordinovány na úrovni ústředí a současně je jednotlivým členům ponechána samostatnost při plánování dílčích operací. Převzato z: DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: *c. d.*,¹⁵¹ s. 61 – 63.

¹⁵⁵ DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: *c. d.*,¹⁵¹ s. 37 – 49.

1989. V roce 1996 převzalo moc v zemi hnutí Taliban¹⁵⁶. Taliban ovládal zhruba 90% území Afghánistánu, nekontroloval jen území Severní Aliance¹⁵⁷ na severovýchodě země. Taliban poskytoval útočiště islámským teroristům – organizaci Al – Káida, včetně jejího vůdce Usáma bin Ládina. Podle Rady bezpečnosti také nezajišťoval na svém území veřejný pořádek v takovém rozsahu, aby se toto území nestalo nástupišťem k ozbrojeným teroristickým akcím na území jiných států.¹⁵⁸

Skutkový stav:

USA začaly 7. října 2001 leteckými útoky válku proti Afghánistánu, a to na vojenské cíle hnutí Taliban a na výcvikové tábory Al – Káidy. Před těmito útoky vyzvaly USA Taliban, aby vydalo Usámu bin Ládina jako viníka leteckých útoků na WTO. USA jako spojenci podporovaly tyto státy: Velká Británie, Spolková republika Německo, Španělsko, Portugalsko a Itálie. Tehdejší americký prezident G. Bush se odvolal v případě útoku na Afghánistán na čl. 51 Charty OSN zajišťující právo na sebeobranu. 7. října 2001 také zaslal Radě bezpečnosti oficiální přípis, ve kterém označil letecké útoky na Afghánistán za výkon práva na sebeobranu. 8. října 2001 tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan potvrdil oprávněnost americko – britské vojenské akce a 9. října 2001 Rada bezpečnosti prohlásila tento zásah za legitimní.¹⁵⁹ 13. listopadu 2001 vstoupila do hlavního města Kábulu, který předtím opustily talibanské jednotky, Severní Aliance. O dva dny později, tj. 15. listopadu 2001 již Severní Aliance kontrolovala zhruba 50% afghánského území. Afghánský islámský fundamentalismus se zhroutil. Afghánský lid, jakmile byl Taliban poražen, se jej zřekl. 17. listopadu 2001 se po pěti letech vrátil do Kábulu mezinárodně uznávaný prezident Afghánistánu Burhánuddín Rabbání. 29. ledna 2002 byly v Afghánistánu rozmístěny mezinárodní mírové jednotky OSN.¹⁶⁰

Rada bezpečnosti den po leteckých útocích na USA tyto útoky odsoudila ve své rezoluci č. 1368 ze dne 12. září 2001, vyzvala všechny státy k potrestání viníků, kteří na nich

¹⁵⁶ Taliban, jako režim založený na strachu, vznikl teprve v roce 1994. Je to nejextrémnější fundamentalistická islámská iniciativa, jejíž příslušníci si říkají boží andělé. V čele hnutí stál mullá Muhammad Umar, jehož k Usámu bin Ládinovi pojil výjimečný, ochranný vztah. Navíc jsou si navzájem zeti a tchány: Umar se oženil s nejstarší bin Ládinovou dcerou, zatímco Usáma bin Ládín si vzal za svou čtvrtou manželku dceru Umara. Převzato z: DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: c. d.,¹⁵¹, s. 45.

¹⁵⁷ Proti Talibanu bojovala řadu let opoziční koalice známá jako Severní Aliance. Byla vytlačena v srpnu 1998 na posledních 5 – 10% území na severu země. Vydatně vojensky pomáhala při likvidování talibanského režimu. Převzato z: DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: c. d.,¹⁵¹, s. 45.

¹⁵⁸ DAVID, Vladislav: c. d.,¹⁰, s. 19

¹⁵⁹ *Tamtéž*

¹⁶⁰ DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: c. d.,¹⁵¹, s. 45.

měli účast a současně také přiznala USA právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu v souladu s Chartou OSN.¹⁶¹ Totéž učinila v rezoluci č. 1373 ze dne 28. září 2001.¹⁶²

USA zdůvodňovaly svou akci proti Afghánistánu výkonem práva na sebeobranu. Analyzujeme si nyní jednotlivé podmínky pro oprávněnost tohoto práva, zdali v jejich případě byly splněny. Jak již bylo uvedeno v kapitole Limity sebeobrany (srov. kapitolu 5), pro výkon práva na sebeobranu je nutné splnění následujících podmínek:

1. sebeobrana se připouští jako reakce na aktuální (tj. přítomný, již uskutečněný) ozbrojený útok;
2. sebeobrana je zásadně právem defenzivní povahy;
3. jakmile je dosaženo cílů sebeobrany, je nezbytné ukončit sebeobranná opatření;
4. povinnost okamžitého oznámení sebeobranných opatření Radě Bezpečnosti OSN.

Ad 1) Sebeobrana je vojenská obrana proti státu a předpokladem pro její použití je uskutečněný ozbrojený útok. Akce teroristů však nejsou vázány na určité území nebo k určitému státu a často nemají ani charakter ozbrojeného útoku. Nelze je proto vždy podřadit pod ozbrojený útok.¹⁶³ Jak uvádí Vladislav David ve své publikaci Sankce v mezinárodním právu¹⁶⁴ na straně 58 ozbrojeným útokem je pouze útok státu proti druhému státu. Ozbrojené útoky povstalců a potažmo tedy teroristických skupin, v našem případě Al – Káidy, nejsou ozbrojené útoky ve smyslu práva na sebeobranu podle článku 51 Charty OSN. Také v souladu s Rezolucí Valného shromáždění OSN č. 3314 z prosince 1974 definující agresi je agrese, tj. ozbrojeným útokem použití ozbrojené síly státem nebo skupinou států proti svrchovanosti, územní nedotknutelnosti nebo politické nezávislosti jiného státu způsoby vypočtenými ve článku 3 této rezoluce.

¹⁶¹ „[...] Recognizing the inherent right of individual or collective self-defence in accordance with the Charter, 1. Unequivocally condemns in the strongest terms the horrifying terrorist attacks which took place on 11 September 2001 in New York, Washington, D.C. and Pennsylvania and regards such acts, like any act of international terrorism, as a threat to international peace and security; [...] 3. Calls on all States to work together urgently to bring to justice the perpetrators, organizers and sponsors of these terrorist attacks and stresses that those responsible for aiding, supporting or harbouring the perpetrators, organizers and sponsors of these acts will be held accountable; [...]“. UN: Resolution 1368 (2001) Adopted by the Security Council at its 4370th meeting, on 12th September 2001 [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>> [cit. 2. října 2010].

¹⁶² „[...] Reaffirming also its unequivocal condemnation of the terrorist attacks which took place in New York, Washington, D.C. and Pennsylvania on 11 September 2001, and expressing its determination to prevent all such acts, [...], Reaffirming the inherent right of individual or collective self-defence as recognized by the Charter of the United Nations as reiterated in resolution 1368 (2001), [...]“. UN: Resolution 1373 (2001) Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28th September 2001 [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>> [cit. 2. října 2010].

¹⁶³ DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: c. d.,¹⁵¹, s. 40 – 41.

¹⁶⁴ DAVID, Vladislav.: c. d.,¹¹⁵.

Přímou odpovědnost Talibanu za provedení teroristických útoků v září 2001 by bylo patrně obtížné prokázat, nicméně Taliban má odpovědnost za podporu teroristů. Tato mezinárodněprávní odpovědnost Talibanu vyplývá zejména z nedodržení rezolucí Rady bezpečnosti č. 1267 z roku 1999¹⁶⁵ a č. 1333 z roku 2000¹⁶⁶, v nichž Rada bezpečnosti vyzvala Taliban, aby přestal poskytovat útočiště teroristické organizaci Al – Káida a aby vydal vůdce Al – Káidy Usáma bin Ládina k trestnímu stíhání.

V inkriminované době také Taliban kontroloval zhruba 90% území Afghánistánu. Tím toto hnutí bylo možné de facto považovat za vládu státu se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Tím pádem vznikla Talibanu mezinárodněprávní odpovědnost erga omnes a nesl poté důsledky ozbrojeného donucení za násilné útoky na americké cíle.¹⁶⁷

Ad 2 + 3) Sebeobrana je zásadně právem defenzivní povahy, což znamená, že výkon tohoto práva se omezuje pouze na zastavení protiprávního chování státu, který porušil kogentní zákaz použití síly v mezinárodních vztazích podle článku 2 odst. 4 Charty OSN. S tím souvisí i tzv. požadavek proporcionality, tzn., že akce v sebeobraně musí být přiměřené povaze a rozsahu ozbrojeného útoku (srov. kapitulu Limity sebeobranu – kapitola 5). Akce USA byly zastaveny poté, kdy se americkými útoky podařilo odstranit Taliban z vládnoucích pozic v Afghánistánu, nicméně teroristická organizace Al – Káida existovat nepřestala. USA se sice podařilo utlumit její činnost, avšak organizace nezanikla a teroristickou činnost vyvíjí dál.

Ad 4) Požadavek okamžitého oznámení výkonu práva na sebeobranu USA splnili zasláním přípisu Radě bezpečnosti ze dne 7. října 2001.

Můžeme tedy shrnout, že v souvislosti s právem na sebeobranu zahájení války v Afghánistánu bylo ze strany USA oprávněné. Otázkou však zůstává, zdali bylo nutné bombardovat tento stát včetně civilistů, zdali nebylo možné teroristickou organizaci Al – Káida donutit k zastavení teroristické činnosti jinak. Ve svém důsledku její činnost zastavena

¹⁶⁵ „[...] Deploing the fact that the Taliban continues to provide safe haven to Usama bin Laden and to allow him and others associated with him to operate a network of terrorist training camps from Taliban-controlled territory and to use Afghanistan as a base from which to sponsor international terrorist operations, [...]“. UN: Resolution 1267 (1999) Adopted by the Security Council at its 4051st meeting on 15 October 1999 [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/300/44/PDF/N9930044.pdf?OpenElement>> [cit. 2. října 2010].

¹⁶⁶ „[...] Deploing the fact that the Taliban continues to provide safe haven to Usama bin Laden and to allow him and others associated with him to operate a network of terrorist training camps from Taliban-controlled territory and to use Afghanistan as a base from which to sponsor international terrorist operations, [...]“. UN: Resolution 1333 (2000) Adopted by the Security Council at its 4251st meeting, on 19 December 2000 [online]. Dostupné na <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/806/62/PDF/N0080662.pdf?OpenElement>> [cit. 2. října 2010].

¹⁶⁷ DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: *c. d.*, ¹⁵¹, s. 40.

nebyla, odstraněno bylo pouze hnutí Taliban podporující její činnost. Avšak Al – Káida nepůsobí pouze v Afghánistánu.

9 Závěr

Právo na sebeobranu v současném mezinárodním právu představuje defenzivní použití síly státem v odpověď na ozbrojený útok jiného státu. Pokud jde o vznik a vývoj práva na sebeobranu, nelze do 20. století o sebeobraně hovořit jako o právu. Státy se mohly uchýlovat k válce volně, kterou nemusely nijak ospravedlňovat, neboť až do přijetí Briand – Kelloggova paktu v roce 1928 neznamenal jakékoli použití síly porušení mezinárodního práva. S prvním právním zakotvením sebeobrany se setkáváme ve 2. polovině 19. století, kdy byly v případě *Caroline v. USA* podmínky sebeobrany: nutnost a naléhavost, neponechávající žádnou možnost volby prostředků a žádný moment k uvážení. Poté, co Briand – Kelloggův pakt poprvé zakázal válku jako prostředek mezinárodní politiky, a to i kdyby sloužila k vynucování práva, stala se sebeobrana v pravém slova smyslu právem. K pozitivně právnímu zakotvení sebeobrany však došlo až přijetím Charty OSN v roce 1945.

Právo na sebeobranu podle článku 51 Charty OSN má status výjimky z kogentního zákazu použití síly a hrozby silou v mezinárodních vztazích podle článku 2 odst. 4 Charty OSN. Opačný názor zastává ILC, která tento institut zařazuje mezi okolnosti vylučující protiprávnost, s čímž však většina autorů zabývajících se mezinárodním právem, nesouhlasí, a to i přesto, že ILC na podporu svého stanoviska uvádí množství literatury.

Pro legální výkon práva na sebeobranu je nezbytné splnění čtyř podmínek. Těmi jsou: existence ozbrojeného útoku, defenzivní povaha sebeobrany, nezbytnost ukončení sebeobranných opatření po dosažení cílů sebeobrany a povinnost oznámit učiněná opatření v sebeobraně Radě bezpečnosti OSN. Co je ozbrojeným útokem stanoví Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 ze 14. prosince 1974.

V souvislosti s článkem 51 Charty OSN, který připouští výkon práva sebeobrany jen v návaznosti na ozbrojený útok je pak spornou otázkou, zdali lze vést sebeobranná opatření proti nezapočatému, nicméně však hrozícímu ozbrojenému útok. Hovoříme o preventivní sebeobraně. V souvislosti s preventivní sebeobranou se často objevují pojmy preemptivní sebeobrana či anticipovaná sebeobrana. Obě však můžeme podřadit pod sebeobranu preventivní. Názory autorů se liší. Na základě analýzy právních pramenů a na příkladech Šestidenní války a bombardování reaktoru v Osiraqu bylo ukázáno, že nelze souhlasit s těmi autory, kteří preventivní sebeobranu jako legální připouštějí. USA vnesly do této problematiky koncepci známou jako NSS. Ta vychází ze skutečnosti, že v době dynamického vývoje zbraní hromadného ničení a jejich nepředvídatelného rozšiřování je zapotřebí předem

zabránit potenciálnímu ozbrojenému útoku tím, že se zabrání co nejdříve výrobě a rozšiřování zbraní hromadného ničení. Tou také odůvodňovaly svůj vojenský zásah v Iráku v roce 2003. Na základě analýzy případu však bylo prokázáno, že tento argument v žádném případě nemohl ospravedlnit uskutečněný vojenský zásah. Naopak se USA dopustily porušení mezinárodního práva.

V současném mezinárodním právu se vedle práva na individuální sebeobranu vyskytuje i právo na kolektivní sebeobranu. Tou se rozumí obrana, na níž se podílí několik států, nebo společné akce na základě koncepce kolektivní bezpečnosti. Právo na kolektivní sebeobranu přísluší každému státu, a to i státu, který není členem OSN, a může být vykonáváno i vůči tomuto nečlenskému státu, jelikož je přirozeným právem. Podmínky výkonu kolektivní sebeobrany definoval ICJ ve věci Vojenských a polovojenských činností v Nikaragui a proti ní z 27. června 1986. Kolektivní sebeobrana musí splňovat všechny podmínky individuální sebeobrany, přímá oběť agrese musí veřejně deklarovat, že byla napadena a navíc musí tato oběť požádat jiné státy o vojenskou pomoc.

Vzhledem k tomu, že ozbrojeným útokem je pouze útok státu proti druhému státu, což je první podmínka legálního výkonu práva sebeobrany, je možné vést sebeobraná opatření pouze proti státu. Státu se přičítá mezinárodní odpovědnost za protiprávní chování každého jeho orgánu. Obecně se dnes uznává pravidlo, že jednání nebo opomenutí podřízeného orgánu může být připisováno státu jako možný zdroj jeho mezinárodněprávní odpovědnosti, stejně tak, jako chování orgánů vyšších. Stát odpovídá i za chování svých orgánů, když tento orgán jednal *ultra vires*, tj. vybočoval z kompetence, kterou mu přikazuje vnitrostátní právo, nebo porušil služební instrukce pro svou činnost. Stát musí najít způsoby, jak zabránit tomu, aby kterýkoliv z jeho orgánů jednal nebo připouštěl nečinnost, která by směřovala proti obecně uznávaným normám mezinárodního práva.

Státu nelze přičítat chování soukromých osob. Avšak stát musí poskytovat ochranu před útoky ze strany soukromých osob nebo skupiny osob. Jestliže stát neučinil opatření k odvrácení takového útoku nebo sice adekvátní opatření učinil, ale viníka či viníky útoku nepotrestal nebo nevydal k potrestání, přičítá se státu přímá odpovědnost pro zanedbání prevence nebo represe ve spojitosti s útokem. To se týká právě především akcí teroristů vykonaných na cizích státních územích. Odpovědný stát tedy stíhá povinnost trestně postihnout osoby, které se dopustily zločinů podle mezinárodního práva. Jestliže některé státy tyto zločiny trpí nebo k nim podněcují, přičítá se státu též mezinárodněprávní odpovědnost a členové mezinárodního společenství mají právo samy postihnout pachatele. Na základě tohoto

byla po teroristických útocích na WTO ze dne 11. září 2001 vedena válka proti Afghánistánu USA, která, jak bylo analyzováno na základě rozboru tohoto případu, byla oprávněným výkonem práva na sebeobranu.

Pozitivně právní zakotvení práva na sebeobranu do Charty OSN bylo jistě nezbytným přínosem mezinárodnímu právu. Nicméně s měnícím se klimatem v mezinárodním právu by de lege ferenda bylo vhodné věnovat se problému preventivní sebeobrany, neboť názory na její oprávněnost se diametrálně liší, v důsledku čehož vznikají mnohé nejasnosti a neoprávněné vojenské konflikty.

10 Použitá a doporučená literatura

10.1 Literatura

AZUD, Ján: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2003

BRYDE, Brun – Otto: Self – defence. In: Bernhardt, Rudolf (ed.), *Encyclopedia of Public International Law, Volume IV*. Amsterdam: North – Holland, 2000

CASEBOOK: *Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, 2009

ČEPELKA, Čestmír: Náhrada škody způsobené chováním státu za okolností vylučujících protiprávnost tohoto chování. In: Čepelka, Čestmír – Jílek, Dalibor, Šturma, Pavel: *Mezinárodní odpovědnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2003

ČEPELKA, Čestmír: *Odpovědnost států – Návrh článků 1 až 35 kodifikační úmluvy (s komentářem)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1985

ČEPELKA, Čestmír – DAVID, Vladislav: *Úvod do teorie mezinárodního práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, 1983

ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2003

ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C. H. Beck, 2008

DANOVÁ, Eva – SCHEU, Harald Christian – URBANOVÁ, Veronika: *Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2000

DAVID, Vladislav: *Mezinárodní zločiny a jejich právní následky*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1988

DAVID, Vladislav: Narušování základů mezinárodního práva. In: *Právní následky mezinárodně protiprávního chování: pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007

DAVID, Vladislav: *Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, 1980

DAVID, Vladislav: *Opětně o spravedlivých válkách?* In: *Právník*, ročník 149/2010, číslo 6. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i.

DAVID, Vladislav.: *Sankce v mezinárodním právu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně – právnická fakulta, 1976

- DAVID, Vladislav – MALACKA, Michal: *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha: Linde Praha, a.s., 2005
- DAVID, Vladislav – SLADKÝ, Pavel – ZBOŘIL, František: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008
- DINSTEIN, Yoram: *War, Aggression and Self – Defence*. Fourth Edition. Cambridge University Press, 2005
- FRANCK, T. M.: *Recourse to Force – State Action Against Threats and Armed Attacks*. Cambridge University Press, 2002
- HARRIS, J. David: *Cases and materials on international law*. Fifth Edition. London: Sweet & Maxwell, 1998
- KHOL, Radek: *Národní bezpečnostní strategie USA*. In: *Mezinárodní vztahy*, 1/2005, ročník 40. Praha: Ústav mezinárodních vztahů
- KLUČKA, Ján: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r.o., 2008
- LUNÁK, Petr – PEČENKA, Marek: *Encyklopedie moderní historie*. Dotisk třetího vydání roku 2009. Praha: Libri, s.r.o., 2009
- MALENOVSKÝ, Jiří: *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště právu českému*. 4. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004
- MRÁZEK, Josef: *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r.o., 2005
- MRÁZEK, Josef: *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*. Praha: Academia – nakladatelství Československé akademie věd, 1990
- ONDŘEJ, Jan: *Odzbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005
- ONDŘEJ, Jan – POTOČNÝ, Miroslav: *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*. 5., doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2006
- SEIDL – HOHENVELDERN, Ignaz: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: CODEX Bohemia s. r. o., 1999
- SEIDL – HOHENVELDERN, Ignaz: *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vydání. Praha: Aspi, a.s., 2006

10.2 Internetové zdroje

BBC: *Svět v roce 2003 - Před válkou v Iráku* (www.bbc.co.uk)

BLAŽEK, David. *Šestidenní válka* (www.e-polis.cz)

BLAŽKOVÁ, Hana: *Irák za vlády Saddáma Husajna* Bakalářská práce, 2006 (is.muni.cz)

DARCHIASHVILI, Vakhtang: *Interpretace článku 51 Charty OSN s ohledem na právo na preventivní sebeobranu*. In: Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XIV, číslo 1/2006 (<http://www.law.muni.cz>)

DIPLOMATICKÉ FÓRUM PŘI ŠKOLE MEZINÁRODNÍCH A VEŘEJNÝCH VZTAHŮ PRAHA: *General Report. Saddám Husajn – popravit, či nikoli*. (<http://www.diplomatickeforum.cz>)

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE: *Irácká krize a legitimní užití síly* (www.osn.cz)

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE: *Zprávy 2004 – Rok ve znamení Iráku* (www.osn.cz)

JOACHIMSTHALEROVÁ, Helena: *Zábranná („pre-emptive“) sebeobrana jako mezinárodněprávní hádanka*. Diplomová práce, 2007. (is.muni.cz)

KHOL, Radek: *Koncept preemptivní sebeobranu v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001. Závěrečný výstup – Grantový projekt MZV RM 01/03/05*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 1. (publication.fsv.cuni.cz)

Nikaragua v. USA 1986 – hrozba silou, použití síly (www.pravni.nazory.cz)

10.3 Právní dokumenty

10.3.1 Mezinárodní smlouvy

Briand – Kellogův pakt

Charta OSN

10.3.2 Deklarace

Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy

10.3.3 Rezoluce

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 242 (22. 11. 1967) - ([daccess-dds ny.un.org](http://daccess-dds.ny.un.org))

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 487 (19. 6. 1981) - ([daccess-dds ny.un.org](http://daccess-dds.ny.un.org))

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678 (29. 11. 1990) - ([daccess-dds ny.un.org](http://daccess-dds.ny.un.org))

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 687 (3. 4. 1991) - ([daccess-dds ny.un.org](http://daccess-dds.ny.un.org))

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1267 (15. 10. 1999) - ([daccess-dds ny.un.org](http://daccess-dds.ny.un.org))

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1333 (19. 4. 2000) - ([daccess-dds ny.un.org](https://daccess-dds-ny.un.org))
Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 (12. 9. 2001) - ([daccess-dds ny.un.org](https://daccess-dds-ny.un.org))
Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1373 (28. 9. 2001) - ([daccess-dds ny.un.org](https://daccess-dds-ny.un.org))
Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441 (8. 11. 2002) - ([daccess-dds ny.un.org](https://daccess-dds-ny.un.org))
Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1472 (28. 3. 2003) - ([daccess-dds ny.un.org](https://daccess-dds-ny.un.org))
Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1511 (16. 10. 2003) - ([daccess-dds ny.un.org](https://daccess-dds-ny.un.org))
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 (14. 12. 1974) - ([daccess-dds ny.un.org](https://daccess-dds-ny.un.org))

Summary

Diploma paper Self – Defense in Contemporary International Law deals with character of self-defense and its historical evolution in contemporary international law. In contemporary international law the right of self-defense presents a defensive use of force as a response to the armed attack of second state. The right of self-defense in accordance with the article 51 of United Nations Charter has a status of exception to the peremptory prohibition of use of force in international relations in accordance with the article 2 par 4 of United Nations Charter.

For a legal exercise of the right of self-defense is necessary to complete four conditions. These are: the existence of armed attack, defensive character of self-defense, necessity of ending self – defense measures after aims of self – defense have been reached and the obligation to announce implied measures to Security Council of United Nations.

On the basis of authorities analysis and examples of Six days War and bombing of Osiraq has been shown, it is impossible to agree with writers they tolerate the right of preventive self – defense.

In contemporary international law also exists next to the right of individual self – defense the right of collective self – defense. The collective self – defense means a defense of several states or joint actions based on the ground of collective security. To be legal, collective self – defense has to complete conditions of the right of individual self – defense, the victim of aggression has to declare the aggression and the victim of aggression has to call for the military help.

The legal integration of the right of self – defense to United Nations Charter has been valuable asset for the international law. Nevertheless, *de lege ferenda* due to social atmosphere changes would be appropriate to deal with the problem of preventive self – defense.